

Milenko Pašković

Političko-ekonomska djelatnost Kotarskog NOO-a Našice u 1944. i 1945. godini¹

I

Osnovni zadatak svake socijalne revolucije jeste borba protiv starog društvenog uređenja. Naime, ukoliko u toku bilo kog oslobodilačkog rata ne dođe do promjene vlasti, onda takva borba ne predstavlja socijalnu revoluciju, nego samo borbu protiv strane dominacije.² Međutim, kod nas u Jugoslaviji, NOP je predstavljao masovnu akciju rukovođenu KPJ koja je imala za cilj: borbu protiv agresora koji je okupirao našu zemlju 1941. godine i domaćih kvislinga, borbu za bratstvo i jedinstvo, odnosno za političko jedinstvo naroda koje je bilo uzdrmano za stare Jugoslavije, a naročito poslije okupacije i borbu za novu narodnu vlast.³

Iako je osnovno pitanje NOB-e bila borba protiv okupatora, KPJ nije mogla zapostaviti pitanje vlasti, jer narodi Jugoslavije nisu bili zadovoljni buržoaskom vladavinom stare Jugoslavije.⁴ Zbog toga neposredno nakon izbijanja ustanka 1941. godine, u Srbiji se osnivaju NOO-i o čemu je donesena i odluka na Savjetovanju 26. IX 1941. godine u Stolicama.⁵ Ova odluka bila je sprovedena u svim krajevima Jugoslavije. Da bi NOO-i dobili svoju funkciju i zadatke, objavljen je članak Edvarda Kardelja u Borbi br. 1 19. oktobra 1941. godine na strani trećoj: »Narodno-oslobodilački odbori moraju postati istinski privremeni nosioci narodne vlasti«. U članku se iznosi da se narodi Jugoslavije bore protiv okupatora i domaćih izdajnika, da interesi NOB-e zahtijevaju da se sve stavi u službu fronta, da se unište sve baze neprijatelja, a našim borcima obezbijedi sigurna pozadina u oslobođenim oblastima. Dalje se u članku ističe potreba za ujedinjavanjem sviju snaga u svrhu uspješnijeg sprovođenja postavljenih zadataka NOB-e. Da bi se ovi zadaci što uspješnije sprovođili potrebno je stvoriti nove organe narodne vlasti, Narodnooslobodilačke odbore. Već samo njihovo ime jasno je pokazivalo njihov cilj; organiziranje pozadine u službi fronta i svega ostalog u interesu NOB-e. U članku se ističe da narod slobodno i neposredno bira NOO-e. U ovom programskom članku date su osnovne konture rada i zadataka ovih demokratskih organa nove revolucionarne vlasti koja je stvarana u toku narodne revolucije. Članak završava zadacima NOO-a podijeljenim u četiri

skupine: uspostavljanje reda, organiziranje aktivnosti cijeloga naroda, snabdijevanje i ishrana stanovništva i nezbrinutih porodica boraca naših jedinica, te učvršćivanje veze fronta i pozadine.

U istom broju »Borbe« objavljena je i Odluka NOO-a u Užicu na strani 4 u kojoj se kaže da je NOO u Užicu slobodno izabran, te da predstavlja nosioca vlasti slobodnog srpskog naroda. Članak provejava brigom novog organa narodne vlasti o stanovništvu, zaposlenima i onima koji povremeno nemaju posla. Dalje se apelira na stanovništvo da zbog ratnih teškoća svesrdno pomogne NOF (narodnooslobodilački fond).⁶

Kako se NOP širio tako se u Jugoslaviji povećavao broj NOO-a. Zbog toga se u februaru mjesecu 1942. godine ukazala potreba za izdavanjem uputstava o radu i zadacima organa narodne vlasti. U tu svrhu je VŠ NOP i DV Jugoslavije izdao u Foči veoma značajan dokument: »Zadaci i ustrojstvo narodnih oslobodilačkih odbora« i »Objašnjavanje i uputstva za rad NOO-a u oslobođenim krajevima«. U njima su uopćena iskustva iz dosadašnjeg rada i razvoja NOO-a. Ovi dokumenti su prvi propisi oblikovani u vidu zakona, a poznati su kao »Fočanski propisi«. U njima se NOO-i još tretiraju kao privremeni organi narodne vlasti. No kako se NOB-a rasplamsala u toku proljeća iljeta 1942. godine, a NOO-i postali jedini nosioci stvarne vlasti u Jugoslaviji, to je pojam »privremeni organi« bio prevaziđen. Upravo zbog toga VŠ izdaje septembarske propise koji utvrđuju da su NOO-i prestali funkcionirati kao privremeni organi narodne vlasti i postali stvarni nosioci NOB-e i narodne vlasti.⁷ To je bio uvod u prvo zasjedanje AVNOJ-a. Tek formiranjem AVNOJ-a stvoren je poseban organ koji se brinuo o radu NOO-a. Do stvaranja AVNOJ-a, brigu oko NOO-a imao je VŠ. Kako se NOB-a u drugoj polovici 1942. godine rasplamsala, a broj NOO- povećao, to se ukazala potreba za stvaranjem posebnog tijela koje će rukovoditi NOO-ima, a to je bio AVNOJ. Na svom II zasjedanju postao je zakonodavno tijelo, a njegovim odlukama udareni su temelji novoj Jugoslaviji. Od tog vremena svi propisi o narodnoj vlasti dolaze od AVNOJ-a.⁸

Slavonija je također bila uklopljena u revolucionarna gibanja od 1941. do 1945. godine. Na ovom su se terenu uporedo sa dizanjem ustanka i stvaranjem partizanskih grupa i vojnih jedinica pojavili i stvarali NOO-i. U početku su oni organi borbe i privremeni organi narodne vlasti, da bi potkraj 1942. i u 1943. godini postali na terenu Slavonije stvarni nosioci vlasti. Oni su predstavljali osnovnu klicu novog državno-pravnog uređenja koje se stvaralo u našoj zemlji u toku NOB-e. Paralelno s rasplamsavanjem ustanka u Slavoniji, povećavao se i broj NOO-a. Prema dosadašnjim istraživanjima, u Slavoniji je bilo do kraja 1943. godine 1006 NOO-a, a od toga u 1941. godini 73; u 1942. godini imamo 234 NOO-a, od toga 6 kotarskih, 12 općinskih i 216 mjesnih NOO-a; 1943. godine imamo 699, od toga 1 oblasni, 5 okružnih, 16 kotarskih, 3 gradska i 577 mjesnih NOO-a.⁹

Kako je 1943. godina bila prekretnica u NOB-i, to se moralo odraziti i u Slavoniji i vjerojatno je, iako to statistički nije objavljeno, da je gotovo svako mjesto imalo NOO, bilo da se nalazilo na poluoslobođenoj ili oslobođenoj teritoriji. To je bilo tako sve do oslobođenja zemlje 1945.

godine. No, kako vidimo iz navedenih statističkih podataka za Slavoniju, broj NOO-a u 1941. godini bio je malen. Samo su postojali mjesni NOO-i, dok se u naredne dvije godine broj naglo povećava, što je posebno karakteristično za 1943. godinu. Brojka od 699 NOO-a u ovoj godini, govori nam o tome da je cijela Slavonija bila prekrivena mrežom NOO-a, te da ih je narod prihvatio kao organe nove vlasti. Broj NOO-a povećavao se što se više približavala pobjeda. Obzirom na tako masovnu bazu NOO-a u 1943. godini, interesantno je navesti jedan podatak iz ratne štampe Slavonije koja je objavljivala sve momente o radu odbora na terenu. Tako se, npr., u listu »Slavonski partizan«, br. 10 od 15. VI 1943., str. 1 pod naslovom »Rad i zadaci NOO-a u Slavoniji« ističe da je u Slavoniji uporedo s vojnim uspjesima došlo do stvaranja NOO-a. Napominje se da su na oslobođenom području Slavonije provedeni izbori na kojima je narod neposrednim glasanjem izabrao svoje NOO-e.¹⁰ NOO-i su svojim djelovanjem postali narodna vlast i uživali su autoritet vlasti. Njihovo djelovanje bilo je mnogostruko. Djelovali su u narodu, politički pomagali našu vojsku, brinuli se za postradale od neprijateljskog terora, pomagali partizanske porodice, vodili brigu oko zdravstvene zaštite, o obrađivanju zemlje itd. Time su podigli na viši stepen društvenu svijest naroda. No i pored toga NOO-i na slavonskom terenu imali su i dosta nedostataka. U nedostatke se ubrajao: nedovoljan politički rad, nedovoljna briga oko izbora članova NOO-a i pomoći narodu, te neredovito održavanje sastanaka. Da bi ove nedostatke ispravili, NOO-i Slavonije morali su u 1943. godini obaviti slijedeće zadatke: razviti politički rad u narodu, vršiti stalnu mobilizaciju za NOV-u i brigu o njoj, proširivati mrežu NOO-a tamo gdje ih još nije bilo, redovito obavljati privrednu djelatnost na sektoru poljoprivrede i industrije. Osim toga, svaki NOO morao je imati zdravstvenu sekciju u prvom redu zbog sprečavanja zaraznih bolesti. Tako su se NOO-i u Slavoniji 1943. godine našli pred veoma složenim zadacima. Oni su imali posebne zadatke na političkom i ekonomskom planu čije izvršenje nije trpjelo odlaganje.

Organi narodnooslobodilačkih odbora, kao revolucionarni akteri NOB-e, vodili su brigu o ekonomskim i političkim kretanjima na oslobođenoj i poluoslobođenoj teritoriji. Dokumenti NOO-a iz Slavonije u posljednje dvije godine rata plastično izražavaju ovu aktivnost organa vlasti. Naime, da bi se kako-tako normalno odvijao život na određenom terenu NOO-a, on je morao voditi brigu o ekonomskoj i političkoj situaciji svog terena. To je napose značajno ako se uzme u obzir da su sile osovine već u 1943. godini doživjele takove neuspjehe na frontu da od te godine rapidno opada snaga sila osovine, a snažno jačaju uspjesi saveznika na svim frontovima.¹¹ Ova godina je isto tako značajna za razvoj NOB-e. Ona je predstavljala prekretnicu u vojnim i političkim uspjesima narodnooslobodilačkog rata.¹² Organi narodne vlasti vodili su posebnu brigu o ovim političkim uspjesima saveznika i NOV-e. Zbog toga se u navedene dvije godine NOR-a, političkoj borbi posvećivala velika pažnja. Trebalo je još intenzivnije tumačiti narodnim masama uspjehe naše vojske i saveznika i neuspjehe fašističkih zemalja. I dalje je potrebno voditi borbu protiv svih oblika djelovanja pete kolone i onih reakcionarnih snaga koje su sprečavale normalno odvijanje narodnooslobodilačkog po-

kreta. Ovo se napose odnosi na rad i djelovanje pojedinih, a naročito kotarskih narodnooslobodilačkih odbora koji su imali nadležnost na većem teritoriju.

II

Razgledajući dokumente Kotarskog NOO-a Našice i drugih organa koji su davali instrukcije ovom forumu, vidljivo je da je ovaj kotar u ove dvije godine rata posvećivao veliku pažnju političkim i ekonomskim kretanjima na svome terenu. Iz dokumenata koji su pohranjeni u Muzeju Slavonije u Osijeku i Institutu za radnički pokret u Zagrebu, dakle u arhivskim fondovima ovog Kotarskog NOO-a, uočljivo je, osim toga, da su općenito svi akti koji raspravljaju o političkim i ekonomskim pitanjima prožeti vjerom u konačnu pobjedu, ali i spoznajom da treba uložiti sve snage da se ta pobjeda izvojuje. Osim toga, neki dokumenti govore o propustima pojedinih NOO-a i odbornika koji nisu izvršavali svoje obaveze u skladu sa potrebama narodnooslobodilačke borbe. Pojave birokratizma i raznih formi špekulacije bile su na vrijeme uočavane i uklanjane, kako nebi štetile interesima nove radničko-seljačke države stvarane u narodnooslobodilačkoj borbi.

Tako Kotarski NOO Našice jednim aktom upozorava Općinski NOO Feričanci da se na području kotara u posljednje vrijeme pojavljuju neki promačekovski i drugi protunarodni elementi koji su organizirali odlazak u neprijateljska uporišta. Da bi se ovo spriječilo, protiv njih treba poduzeti mjere gonjenja i izvršiti konfiskaciju njihove imovine. Međutim, one ljude koji su zavedeni treba pozvati da se vrate u svoja sela. Dakle, treba progoniti samo inicijatore pete kolone.¹³

Kao što su Srbi i Jevreji bili prvi na udaru fašističkih proganjanja u cijeloj NDH, to se događalo i na užem terenu Slavonije u okrugu Našice.

Da bi se ove rane zaliječile, organi narodne vlasti vodili su posebno brigu o progonjenim porodicama i njihovoj imovini. To se najbolje vidi iz okružnice Okružnog NOO-a upućenog Kotarskom NOO-u Našice, u kome se ističe da je stvaranjem NDH otpočelo nevjerovatno nasilje bazirano na rasnoj teoriji po kojoj su svi Slaveni i Jevreji, a zatim i svi negermani »niže rase«. Ove »niže rase« treba u interesu »više« uništiti. Ekonomske posljedice na našem terenu bile su pljačka u prvom redu srpske i jevrejske imovine. Vlasnici opljačkane imovine odvedeni su u poznate logore iz kojih se nisu živi vraćali, a imovina je bila prodana, ili predana raznim fašističkim ustanovama i pojedincima. U toku NOB-e vodila se briga da ova imovina dobije stabilan status. Tako se IV odlukom o osnovnim pravima naroda i građana demokratske Hrvatske, donesenom na III zasjedanju ZAVNOH-a, ističe da je svakom građaninu zajamčena imovina i imovinska sigurnost, kao i pravo vlasništva. Zbog toga su organi narodne vlasti na području kotara Našice dobili instrukciju da održe masovne sastanke sa narodom, te da pozovu sve imaoce srpske i jevrejske imovine stečene poslije 10. IV 1941. godine, a do koje su došli bilo kojim putem uključujući i kupoprodaju, da je odmah vrate vlasnicima, ili zakonitim nasljednicima. Međutim, ukoliko ne postoje živi vlasnici ili nasljednici, imovinu treba odmah vratiti najbližem kotarskom narodnooslobodilačkom odboru. Sva lica koja se ne odazovu ovm apelu,

bit će odmah po oslobođenju zemlje stavljena pred narodni sud i kažnjena uz konfiskaciju imovine.¹⁴

Ova okružnica se proturivala naročito na neoslobođeno područje gdje je bilo dosta imalaca srpske i jevrejske imovine. Nesumnjiva je velika politička i moralna uloga ovakvih revolucionarnih akata koji su govorili o brizi nove revolucionarne vlasti za sve one koje je fašizam posebno ugrozio, a naročito za narode prema kojima je vršen genocid iz političkih i ekonomskih razloga.

Da bi se u selima kotara Našice redovno odvijao život, da bi se spriječila neprijateljska infiltracija i provokacija putem »trupova« i sličnih diverzija, bilo je potrebno organizirati seoske straže kao stalne oružane grupe za čuvanje sela. »U posljednje vrijeme u borbi protiv naše vojske i pozadine, neprijatelj je počeo upotrebljavati specijalno izobražene grupe »trup«. Te grupe su izučene za borbu u našoj pozadini, za prepađe na vojne štabove i komande, instalacije, bolnice, magazine itd., te su snabdjevene lakim oružjem, prvenstveno šmajserima, a odjevene su u uniforme odnosno civilna odijela, već prema potrebi koju iziskuju konkretni zadaci. Tako je, na primjer, 28. januara 1944. godine jedan takav »trup« sa oko pedeset ljudi, naoružan šmajserima, a odjeven u mješovite uniforme (talijanske, domobranske, stare jugoslavenske i engleske) sa partizanskim kapama došao u selo Škalice i svratio odborniku. Na upit odbornika ko su, odgovorili su da su partizani iz II brigade, XIII divizije koja drži položaje kod Glavačca, da im je komandant brigade major Bubanj (što je doista odgovaralo istini). To je zavaralo odbornika i još neke drugove koji su se okupili oko tobožnjih partizana i taj »trup« je iznenada otvorio na njih paljbu, a zatim se izgubio u nepoznatom pravcu.

Ovaj slučaj ukazuje na potrebu veće budnosti i opreza u našoj pozadini, te je u svrhu toga potrebno poduzeti slijedeće mjere: obezbijediti sela potrebnom stražom, povećati budnost straža i kontrolu okolnog terena isturanjem patrola, uvesti znakove raspoznavanja danju i noću za sve straže, spriječiti prilaz manjih, ili većih grupa partizana i civila u neposrednu blizinu. Ukoliko bi takove grupe bile primjećene nešto podalje, pozvati samo pojedinca iz grupe i preko njega kontrolirati o kome se radi. Prikupljati podatke o svim bližim neprijateljskim garnizonima i informirati se da li iz njih izlaze kakove grupe koje bi se mogle probiti na oslobođenu teritoriju. Pripremiti sve mjere opreza da bi se izbjegla iznenađenja ovakvih i sličnih neprijateljskih grupa, da bi se one mogle poхватati i uništiti.¹⁵

Jedno uputstvo Kotarskom NOO-u od 17. IV 1944. ističe neophodnu potrebu ustrojavanja takovih straža. U njemu se ističe da seoske straže osiguravaju red, mir i sigurnost sela i obavještavaju selo o naletu neprijateljskih formacija. Seoske straže moraju kontrolirati prolaznike, legitimirati ih i ustanovljavati njihov identitet. Ovo je bilo neophodno da bi se spriječio svaki vid špijunaže i rad pete kalone.¹⁶ Naime, praksa je pokazala da su ona sela gdje je postojala seoska straža bolje prošla prilikom naleta neprijateljskih formacija. Lica koja su učestvovala u seoskoj straži mogla su biti naoružana, ali i bez oružja. Interesantno je kako je djelatnost seoskih straža bila zamišljena. Naime, obično su članovi seoske straže stražarili na najprometnijim mjestima danju i noću, a gdje se patrola ukazala prikladnijom, uveden je sistem patroliranja kroz cijelo

¹³ Osječki zbornik

selo. Prema potrebi bili su uvedeni i znakovi raspoznavanja. Obično u onim mjestima gdje su postojale vojno-pozadinske straže nisu bile neophodne i seoske, civilne straže, ali su ipak mogle postojati. Za stražare ili patrole bila je ustanovljena redna lista stražarenja. Seoskim stražama rukovodili su mjesni NOO-i i bili su odgovorni za ispravan rad straže. Na čelu seoske straže nalazio se komandir.

Zbog izvanrednog moralno-političkog značenja seoskih straža čitav kotar Našice bio je prekriven mrežom ovakvih straža koje su za stanovnike sela predstavljale izvjesnu sigurnost. O akcijama seoskih straža u Slavoniji govore dokumenti pohranjeni u Muzeju Slavonije Osijek, Institutu za historiju radničkog pokreta Zagreb i u drugim srodnim ustanovama, a i ratna štampa zabilježila je čitav niz uspješnih akcija ovih straža.

Često je na oslobođenoj i poluoslobođenoj teritoriji kotara Našice, a i u ostaloj Slavoniji, dolazilo u 1944. godini do neželjenih ekscesa koji su vezani za uspjehe naše vojske, ili uspjehe saveznika. Naime, kada bi došlo do ovih uspjeha, događalo se da su pojedinci, imaoći oružja, otvarali snažnu pucjavu i time stvarali zabunu. Da su ove pojave bile štetne, najbolje dokazuje činjenica da se mnogo puta događalo da neobavješteni narod bježi misleći da dolaze neprijateljske jedinice, dapače su i neke bolnice stavljene u pokret. Da bi se ovo spriječilo, VI korpus je izdao slijedeće naređenje: 1) Nitko ne može i ne smije da van borbe utroši ni jedan metak ako nije dobio za to odobrenje svog starješine i 2) Tko usprkos tome namjerno ispali makar i jedan metak, bit će smjesta razoružan i pozvan pred vojni sud.

Iz ovog uputstva proizlozi da narodnooslobodilački odbori na terenu Slavonije nisu mogli spriječiti ovakove anarhistične pojave, nego je tek Štab VI korpusa morao preko Oblasnog NOO-a upozoriti imaoce oružja da se pridržavaju određenih propisa. Ovo je bilo neophodno zbog sprečavanja panike i veoma lošeg moralno-političkog djelovanja.¹⁷

Često su organi narodne vlasti upozoravali na mjere budnosti. Ove mjere su bile neophodne potrebne da se narod osigura od upada neprijatelja i rada pete kolone. O ovome su morali voditi brigu narodnooslobodilački odbori. Iako je bilo propusta u osiguranju bezbjednosti stanovništva, jer je narod veoma teško bilo uvjeriti da su NOO-i i civilna vlast, ipak su članovi NOO-a legitimirali prolaznike u pojedinim mjestima. U sprovođenju mjera sigurnosti, bilo je aljkavosti na terenu kotara Našice, jer pojedini narodnooslobodilački odbori nisu suštinski shvatili neophodnu potrebu stvaranja civilnih straža, a dežurni odbornici nisu se striktno pridržavali uputstva da legitimiraju sve vojne i civilne prolaznike (osim većih vojnih formacija) i da svakog onog koji nema propisane isprave za putovanje predvede višem NOO-u, ili najbližoj vojnoj komandi. Događalo se da zbog te aljkavosti neprijateljski špijuni ili dijelovi »trupova«, upadaju na oslobođeni teritorij.¹⁸ Osim toga, morala se voditi briga o licima koja su izvršila razne prekršaje.¹⁹

Nije bio rijedak slučaj da su se neki članovi NOO-a nepravilno odnosili prema stručnjacima u narodnooslobodilačkim odborima. Tako se u jednom dokumentu govori da u mnogim narodnooslobodilačkim odborima ne postoji pravilan odnos među odgovornim funkcionerima i njihovom osoblju, a napose između raznih stručnjaka: liječnika, šumara, pravnika itd. Neki članovi NOO-a nisu imali dovoljno razumijevanja za stručne

kadrove neophodne revoluciji. Zbog ovakvog odnosa dolazilo je do nedovoljnog iskorištavanja znanja pojedinih stručnjaka, a sami stručnjaci, zbog stava pojedinih drugova iz narodne vlasti nisu dovoljno razvijali samoinicijativu. Da bi se ispravili ovi propusti, viši organi narodne vlasti uputili su okružnicu kojom upozoravaju na neodložno ispravljanje ovih grešaka. »Zadaća je funkcionera narodnooslobodilačkih odbora omogućiti da stručnjaci u najvećoj mjeri mogu razvijati svoju aktivnost pod kontrolom narodnooslobodilačkih odbora i da im u tom pogledu ukazuju ono povjerenje koje oni svojim radom zaslužuju. Međutim, ima i takovih stručnjaka koji se birokratski odnose prema svom poslu, a kojima treba ukazivati da u novoj državi ne može biti birokratskog aparata«. ²⁰

Upravno-sudski odjel Kotarskog NOO-a Našice rješavao je sva pitanja koja su spadala u njegovu nadležnost. Za ispravan rad dobivao je uputstva od Okružnog NOO-a Našice. Tako se u jednom aktu Okružnog NOO-a Našice od 21. lipnja 1944. godine o kompetencijama upravno-sudskog odjela kotara Našice ističe da sklapanje brakova spada u nadležnost kotarskog narodnooslobodilačkog odbora, ali, ukoliko na terenu kotara postoje općinski NOO-i sposobni da ih sklapaju, mogu to učiniti uz odobrenje kotarskog odbora. U istom aktu upozorava se da odmah treba oduzeti sve neprijateljske legitimacije, ili propusnice, redovito slati zapisnike o saslušavanju okrivljenih koji štete interesima NOB-e. ²¹

Narodnooslobodilački odbori i njihovi sudski organi štitili su imovinsko-pravne odnose građana, odnosno rješavali ih na svom terenu. Tako se u čitavom nizu dokumenta Kotarskog NOO-a Našice mogu sagledati imovinsko-pravni sporovi i zaštita privatnog vlasništva. ²²

Narodnooslobodilački odbori preuzimali su na sebe i mobilizaciju boraca, način provođenja mobilizacije i organizaciju propagande za mobilizaciju, naročito u onim mjestima gdje se još osjećao utjecaj neprijateljske propagande. Vodili su brigu o vođenju registara vojnih lica. Osim toga, upravno-sudski odjeli izdavali su dozvole za održavanje sastanaka i priredaba u pojedinim mjestima. Zapravo, ni jedna priredba nije se smjela održati na oslobođenom i poluoslobođenom teritoriju bez prethodnog odobrenja kotarskog ili okružnog upravno-sudskog odjela. Ovo je učinjeno zbog kvaliteta sastanaka i priredbi. O svom pravu, bile su blagovremeno obavještene sve antifašističke organizacije. ²³

Partijske organizacije u kotaru Našice u posljednje dvije godine rata, a i ranije, bile su nosioci idejnih kretanja, agitacije i propagande pomoću kojih su širene ideje narodne revolucije i KPJ-e. Veliku ulogu u propagiranju i agitiranju imali su narodnooslobodilački odbori. Kako je agitacija i propaganda bila veoma delikatna obzirom na osnovne zadatke revolucije i opću svjetsku situaciju, to ju je trebalo sistematski razvijati. Na tom planu bilo je vidnih uspjeha u Slavoniji, ali je bilo i nedostataka i propusta. Da bi se ovi nedostaci ispravili, niži partijski organi i NOO-i, dobivali su uputstva kako ih treba ispraviti. Narodnooslobodilački odbori koji su imali propagandne odjele, nisu posvećivali dovoljno pažnje tim odjelima, a obično se čitav rad prepuštao jednom članu. Međutim, agitacija i propaganda nije bila samo stvar pojedinca koji je bio najviše angažiran, nego čitavog narodnooslobodilačkog odbora i svih njegovih odjela. Tako su neki NOO-i smatrali da su izvršili svoj zadatak time što su rasturili štampu. Međutim, oni su trebali i morali da se angažiraju u cjelokup-

noj djelatnosti agitacije i prapagande na svom terenu. Narodnooslobodilački odbori su, u zajednici sa partijskim organizacijama i njihovim agitpropima, pokretali sve ostale organizacije u kotaru Našice i aktivirali ih za agitaciju i propagandu. Sve ovo je bilo neophodno potrebno zbog stabiliziranja političke situacije na ovom kotaru.

Za dosljedno provođenje plana agitacije i propagande, organi narodne vlasti i partijske organizacije na terenu dobivale su određena uputstva iz kojih je vidljivo da se plan agitacije i propagande sastojao u postavljanju osnovnih pitanja koja se moraju narodu objasniti u nekom razdoblju ili kampanji, u razlučivanju osnovnih od sporednih pitanja, u korištenju čitavog agitaciono-propagandnog aparata za to objašnjenje. Ovakav plan je obično obuhvatao cijeli kotar uključujući i neoslobođeno područje. Da bi se ovakvi planovi sa izuzetnim političkim sadržajem ostvarili, postojala je kontrola, vođeni su statistički podaci o tome što je i gdje učinjeno, te kakav je uspjeh postignut. Kada se, npr. u ovom radu pred sve partijske i druge organizacije, uključujući i narodnooslobodilačke odbore, postavilo pitanje popularizacije odluka II zasjedanja AVNOJ-a, kao i ZAVNOH-a, onda je to planski izvođeno, tako da je sa sadržajem ovih izuzetno značajnih akata revolucije upoznato svo stanovništvo Slavonije, pa i kotara Našice.

U političkom radu agitacije i propagande neprijatelj se razobličavao i napadao. Vršene su, uvijek kad je to bilo moguće, preventivne političke mjere. Narod je trebalo pravilno politički orijentirati. U provođenju ovog zadatka veliku ulogu imala je štampa. Međutim, često se događalo da nije bilo dovoljno ni slavonskih ni centralnih listova i drugih izdanja. Iz izvještaja propagandnog odjela Kotarskog NOO-a Našice vidljivo je da je odjel vodio naročitu brigu o propagandnom štampanom materijalu koji je svojim sadržajem upoznavao narod kotara Našice o vojno-političkoj situaciji u zemlji i dejnim kretanjima u narodnooslobodilačkoj borbi. Sav propagandni materijal rasturao se planski, tako da su ga sva sela kotara na vrijeme primala. Posebno su bili popularni listovi u hrvatskim selima »Slobodni dom«, a u srpskim »Srpska riječ«. Efekat propagandnog materijala bio je vrlo dobar. Kad naroda »Vijesti« su uživale izuzetnu popularnost, jer su donosile najnovije događaje sa fronta kod nas i u svijetu. Da bi se sagledala politička uloga narodne vlasti na ovom terenu, navest ćemo novine, brošure i drugi štampani materijal koji je u drugoj polovici 1944. godine bio rasturan, čitan i proučavan: »Vijesti« »Časnici i dočasnici IV gorskog zdruga«, »Početak iskrcavanja na Zapadu«, »Našu sudbinu odlučujemo mi«, »Njemačka pred slomom«, »Tri godine na istoku«, »Odluke III zasjedanja ZAVNOH-a«, »Njemačko novo oružje« »Pobjeda«, »Staljin, Ruzvelt, Čerčil«, »Novosti u slikama«, »Glasnik njemačkog naroda«, »Glas pobjede«, »Londonsko pismo«, »Rumunjska kapitulacija«, »Pariz oslobođen«, »Hitler u klještama«, »Sastanak Čerčil-Tito«, »Nova ofenziva«, »Sloboda na pomolu«, »Napuštajte uporišta«, »Upute dopisničke službe«, »O Staljinovom ustavu«, »Glasnik«, »Vama sa kukastim krstom«, »Naprijed«, »Šesta Hitlerova totalna mobilizacija«, »Na jugu nova ofenziva Crvene Armije« i »Sporazum N. K. O. i jugoslavenske vlade.²⁴

Osim rasturanja ovog materijala kojim je Kotarski NOO i Kotarski komitet KP vršio čitav utjecaj na narod ovog kotara, održavani su masov-

ni sastanci po selima u kojima se popularizirala NOB-a, a napose stvaranje i rad jedinstvene fronte za borbu protiv vanjskog neprijatelja i pete kolone. U tu svrhu održavane su općinske konferencije JF u pojedinim mjestima, kao što su: Orahovica, Feričanci, Našice i Čačinci. U drugoj polovici 1944. godine održana je i kotarska konferencija za formiranje odbora JNOF za kotar Našice.²⁵

Kotarski NOO Našice, odnosno njegov propagandni odjel, skoro je redovito registrirao politička kretanja na svom području, a također i na svjetska zbivanja, naročito na naglo opadanje moći fašističkih država u 1944. godini. Tako je na kotaru raspačavan letak Okružnog NOO-a Našice koji je govorio o aktualnim zbivanjima, u kome se između ostalog kaže: »Hitlerovska fašistička vojska nalazi se na rubu propasti. Crvena armija razbila je Majnštajnovu armiju u Ukrajini. Za nekoliko dana ruska vojska prešla je Bug i Dnjestar i danas se njezine divizije bore u Besarabiji. Samo za tri dana bojeva hitlerovci su izgubili 37.000 vojnika, dok je 13.000 zarobljeno. Rusi su zaplijenili 1200 topova, 16.000 motornih vozila i ogroman drugi ratni materijal.

Saveznička engleska i američka avijacija pretvorila je Berlin u prah i pepeo. Dan i noć se bombarduju svi važniji gradovi u Njemačkoj, Austriji i zemljama koje je Hitler okupirao. Nije više daleko dan kada će se naši saveznici Englezi i Amerikanci iskrcati u Evropi i napasti Hitlerovu »tvrđavu« sa zapada i juga.

U teškoj situaciji, Hitler želi u svojim posljednjim danima da nanese što više zla našem narodu.

Nijemci su počeli da upadaju u naša mirna sela, da pljačkaju naš narod. Tako su upali u selo Čeralije, Bokane, pljačkali mirne žitelje, odnijeli im sve, a naročito tegleću stoku.

Hrvatima, Srbima i ostalim narodima Okruga Našice.

Hitlerovska razbojnička družina sprema se da izvrši tešku pljačku u svim našim selima. Hitleru treba tegleće stoke, Hitleru treba hrane, on nema više ni jednog ni drugog, gubljenjem Ukrajine izgubio je izvor hrane, a Rusi su mu oteli kamione.

Hrvatima, Srbima i ostalim narodima Okruga Našice.

Ne dajte da vas Hitlerovi banditi pljačkaju. Sakrivajte vašu hranu. U slučaju nailaska hitlerovaca u naša sela, sklanjajte se u šume na naš oslobođeni teritorij, povedite sa sobom svu stoku, ponesite svu hranu.

Naša mlada i junačka narodna vlast pružit će vam pomoć! Vežite svoju sudbinu sa junačkim borcima narodnooslobodilačke vojske. Stupite u redove NOV-e, borite se protiv onih koji vas žele opljačkati i *u borbi stvarajte borbeno jedinstvu hrvatskog, srpskog i ostalih naroda*. Samo u redovima NOV-e, vi i vaša imovina bit ćete sačuvani.

Živjelo borbeno jedinstvo hrvatskog, srpskog i ostalih naroda Jugoslavije!

Smrt Hitlerovim pljačkašima i otimačima!

Živjela NOV-a, pravedni zaštitnik svih naroda Jugoslavije!

Svi poštteni Hrvati, Srbi i ostali narodi Jugoslavije stupajte u NOV-u.²⁶

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

21. mart 1944. godine

Okružni NOO Našice

Za rješavanje političkih problema veoma su važni i neki socijalni momenti nastali u vrijeme revolucije. Narod je u tim burnim danima stradavao i materijalno. O tome se vodila briga i u kotaru Našice, naročito u posljednje dvije godine narodnooslobodilačkog rata. Mnogi sačuvani dokumenti narodne vlasti sa ovog terena, govore o ovome. U tu svrhu se za postradale partizanske i druge siromašne porodice sakupljao dobrovoljan prilog putem organiziranih akcija. Tako Oblasni NOO za Slavoniju traži od Okružnog NOO-a Našice izvještaj o količini sakupljenih dobrovoljnih priloga za partizanske porodice i sirotinju.²⁷ U jednom drugom aktu od 11. XI 1944., Oblasni NOO upozorava na propuste i nepravilnosti oko razdiobe robe navedenim porodicama koje su socijalno ugrožene.²⁸

U političkom životu kotara Našice važnu ulogu su imali masovni mitinzi i izbori za predstavnike narodnih odbora. Na jednom takvom masovnom sastanku, održanom 23. I 1944. godine u Čačincima, uz prisustvo 250—300 osoba izvršen je izbor 2 člana za kotarsku skupštinu. Izabrani su Sertić Josip, Hrvat i Maglajić Simo, Srbin. Na mitingu je narodu podnesen izvještaj o političkoj situaciji, o stvaranju i ulozi narodne vlasti u novoj državi, te o značaju kotarske skupštine.²⁹ Istoga dana održan je sastanak sa predsjednikom NOO-a u selu Rajno-Polje. Masovni sastanak nije mogao biti održan, jer je narod sela bio na gradnji mosta preko Voćinke. Sastanak s predsjednikom upriličen je u vezi izbora za kotarsku skupštinu. Tom prilikom se složio da iz sela budu predložen Galić Ljubomir, po narodnosti Srbin. Slični sastanci održani su u Lištrovcu, Paušincima, Klemku i Brezovljanima.³⁰

Narodnooslobodilački odbori, kao revolucionarni organi nove vlasti vodili su borbu protiv svih ostataka reakcije i konzervativizma. Tako se u kotaru Našice potkraj 1944. godine još uvijek osjećao rad HSS-a i to naročito na poluoslobodenoj teritoriji na području općine Bare. Istovremeno bilo je pojava velikosrpskih tendencija. Doduše, u mnogim općinama ovih pojava nije bilo. Tako je u općini Čačinci došlo do punog izražaja bratstvo i jedinstvo Hrvata i Srba, što se manifestiralo u povodu proslave »Oktobarske revolucije«. Ovom zbliženju mnogo je pridonijelo protjerivanje fašistički nastrojjenih Nijemaca i Mađara. Najviše fašističkih elemenata bilo je u selu Paušincima, dok su mačekovci djelovali u Feričancima, a po svim znacima bili su povezani s neprijateljskim uporištem u Našicama i Osijeku.³¹

U jednom uputstvu Oblasnog NOO-a za Slavoniju kaže se da treba paziti da se prilikom iseljavanja Nijemaca i Mađara vodi računa o simpatizerima narodnooslobodilačke borbe, naročito o porodicama boraca mađarskog bataljona i njemačke čete. Potrebno je iseliti samo one porodice čiji se sinovi nalaze u neprijateljskim jedinicama, a ukoliko je dolazilo do suprotnih postupaka bili su kažnjavani. O ovome su morali voditi posebnu brigu narodnooslobodilački odbori. U istom aktu Oblasnog NOO-a ističe se da treba paziti na lične osvete koje su tuđe NOB-i. Ukoliko ima iseljenih porodica naših boraca, odmah ih vratiti nazad. Tim više, jer su se slični događaji zbivali o čemu govori jedan izvještaj Mađarskog bataljona, u našičkom, brodskom, a naročito u virovitičkom okrugu. Ove postupke trebalo je strogo kažnjavati.³²

Oblasni komitet KPH za Slavoniju i Oblasni NOO, kao rukovodioci ustanka, svojim aktima upozoravali su niže organe i narod na sve mogućnosti kojima raspolaže okupator. Ovo se posebno odnosi na posljednje dvije godine rata. Tako Oblasni NOO upozorava da će okupator kada se bude povlačio sa istoka pokušati opljačkati i mobilizirati naše ljude, te uništavati sve simpatizere narodnooslobodilačke borbe. Zbog toga se upozorava narod da ne podlegne panici. Da bi se spriječila panika trebalo je blagovremeno sa ugroženih područja evakuirati civilno stanovništvo, postrojenja i hranu. »Ovom akcijom će rukovoditi evakuacioni odbori koje treba stvoriti u Oblasnim i mjesnim NOO-ima čija je dužnost da obavijeste narod o namjerama i potrebama evakuacije, da skriju vrijedne stvari, odrede pravac evakuacije, prihvatilišta po selima, osiguraju hranu, te da to preuzme NOO u zbjegu pojedinog sela.³³

Za ovakve mnogostruke i odgovorne zadatke NOO-a, od posebnog je značaja personalna struktura odbora. O takvoj strukturi Kotarskog NOO-a Našice govori izvještaj ovog odbora upućen Okružnom NOO-u Našice. On broji 11 članova: 5 Hrvata, 4 Srbina, 1 Nijemac i 1 Slovak, a socijalni sastav je: 1 radnik, 7 seljaka i 2 zanatlije. U svom sastavu Kotarski NOO Našice imao je 5 općinskih NOO-a sa ukupno 27 članova. Prema nacionalnom sastavu, bilo je 12 Hrvata, 13 Srba, 1 Nijemac i 1 Čeh, a prema socijalnom: 7 radnika, 17 seljaka, 2 zanatlije i 1 intelektualac. Osim toga imao je u svom sastavu 20 mjesnih NOO-a sa ukupno 103 člana. Prema nacionalnom sastavu bilo je 33 Hrvata, 58 Srba, 1 Nijemac, 2 Mađara, 1 Čeh, 2 Slovaka, 6 Poljaka, a prema socijalnom: 2 radnika, 97 seljaka, 4 zanatlije. Iz ovih podataka slijedi da je ukupan broj kotarskih, općinskih i mjesnih odbornika iznosio 141. Prema nacionalnom sastavu: 50 Hrvata, 75 Srba, 3 Nijemca, 2 Mađara, 3 Slovaka, 2 Čeha i 6 Poljaka; prema socijalnom: 10 radnika, 122 seljaka, 8 zanatlija i 1 intelektualac, a prema odnosu spolova: 21 žena i 120 muških. U navedenom izvještaju se kritikuje rad i nedostaci Kotarskog NOO-a Našice, uz napomenu da ne radi dobro kao cjelina, da nije popunjen dovoljnim brojem odbornika, a neki odbornici da svojim ponašanjem nisu zaslužni da budu njegovi članovi. Sličnih pojava ima i u nekim općinskim NOO-ima kao što su: Našice, Oraštica, Feričanci i Bare i kod nekih mjesnih koji nisu dovoljno politički zreli za izvršavanje zadataka.³⁴

III

Rad na ekonomskoj djelatnosti Kotarskog NOO-a preuzeli su gospodarski, šumarski odjel, te odjel trgovine, obrta i industrije. Oni su usmjevali rad pojedinih privrednih organizacija na svom oslobođenom području, te organizirali redovno obavljanje sezonskih poljoprivrednih poslova koji nisu trpjeli odlaganje. Uloga ovih odjela bila je izuzetno značajna u radu narodnooslobodilačkih odbora. Oni su morali na bilo koji način oživljavati privrednu djelatnost na svojim područjima, jer je od dobre organizacije proizvodnje u radionicama, tvornicama oslobođenih gradova i od redovnog obrađivanja zemlje zavisila redovna ishrana, odjeća, obuća, te rad određenih vojno-pozadinskih ustanova. Prema tome,

od vitalne važnosti za narod i vojsku bilo je djelovanje odjela NOO-a, koji su se bavili privrednom djelatnosti.

U ovom prilogu pokušat ćemo, na osnovu dokumenata čuvanih u Muzeju Slavonije Osijek i Institutu za historiju radničkog pokreta Zagreb, dati bar fragmentarnu analizu privredne djelatnosti jednog kotarskog narodnooslobodilačkog odbora u 1944. i 1945. godini.

Rad odjela za organizaciju privredne djelatnosti pri pojedinim općinskim i kotarskim NOO-ima poboljšan je od vremena formiranja Oblasnog NOO-a za Slavoniju potkraj 1943. godine. Od tog vremena, pa do njegove prve plenarne sjednice održane 15. III 1944. godine, Oblasni odbor za Slavoniju poduzeo je čitav niz mjera da bi poboljšao organizaciju NOO-a u Slavoniji. Tako je na području ekonomske djelatnosti poboljšavao rad gospodarskih odjela pri pojedinim narodnooslobodilačkim odborima, uz pomoć antifašističkih organizacija, gospodarske i prehrambene komisije, izradio plan za proljetnu sjetvu. Provođenje ovih zadataka plenum je povjerio svim NOO-ima. Osim toga, stavljeno je u pogon 5 pilana, 6 kožara, 2 ciglane i 3 mlina, a klomparske radionice u toku zime izradile su veoma mnogo drvenih klompi za stanovništvo Slavonije. U obučarskim radionicama popravljeno je i napravljeno 6.000 pari obuće.³⁵

Kako je proljetna sjetva postavljena kao osnovni zadatak NOO-a, a posebno gospodarskih odjela, to se i obrada napuštenog i nenapušenog zemljišta uklapala u realiziranje proljetne sjetve. Tako je Oblasni NOO uputio Kotarskom NOO-u Našice dopis pod br. 86. od 30. I 1944. godine sa uputama o obradi napuštene i nenapuštene zemlje. Ovo uputstvo je služilo kao orijentacija NOO-ima za blagovremeno obrađivanje zemljišta, što je bilo naročito značajno s obzirom na potrebu prehrane naroda i vojske.³⁶

Uputstvo govori o tome da u Slavoniji ima 20.000 jutara napuštene zemlje, toliko livada i nekoliko stotina voćnjaka, vinograda i vrtova. Broj napuštenih zemljišta povećavao se iz dana u dan, jer zemlju napuštaju petokolonaši koji odlaze u neprijateljska uporišta. Međutim, sve je manje stoke i oruđa za obrađivanje zemljišta. No, kako je ishrana stanovništva i vojske bila neophodna, to se morala voditi briga o obrađivanju zemlje. Dalje se ističe da se organizacija mora izvesti na vrijeme, te da svaki stanovnik mora dati doprinos ovoj akciji, prema svojoj radnoj sposobnosti i posjedovanju sredstava za obradu zemlje. Posebna briga u uputstvu poklanja se izradi plana za proljetnu sjetvu, tako da se tačno znalo tko će kome pomagati pri obradi zemljišta, kojim će se porodicama zajednički obraditi zemlja, te koliko ima suvišne zaprežne i ljudske radne snage, odnosno gdje je nema dovoljno. Vodila se kontrola šta je i koliko učinio svaki čovjek i kakav je njegov doprinos proljetnoj sjetvi.³⁷ Najbolje ćemo naglasiti brigu narodne vlasti za provođenje proljetne sjetve na području kotara Našice, ako navedeno originalan dokument Kotarskog NOO-a Našice upućen Općinskom NOO-u Feričanci 25. travnja 1944. godine: »Sada, u jeku proljetne sjetve, kada se pred nas postavlja pitanje kako će se zasijati ogromna površina napuštene zemlje, događa se da pojedini drugovi partizani upotrebljavaju kola od naroda za svoj lični prevoz i to u mnogo slučajeva mladi i zdravi koji mogu lako pješačiti.

Dragi drugovi, upućujete se da se javite svim kotarskom i općinskim NOO-ima, da se narodu na masovnim sastancima, na cijelom oslo-

bođenom teritoriju objavi slijedeće: Nema nitko pravo da upotrebljava kola za svoj lični prevoz. Da bi se našem narodu olakšali tereti prevoza, kolima se smiju prevoziti samo ranjenici, a zatim hrana i potrebne stvari za našu vojsku. Zbog toga je potrebno da se na masovnim sastancima ovo objavi narodu i da ga se uputi da legitimira naše drugove partizane ukoliko dođu da traže kola, i prema tome vide imaju li oni pravo na njihovu upotrebu«. ³⁸

Da bi sagledali svu ozbiljnost zadataka pred kojima su se nalazili gospodarski odjeli i komisije pri narodnim odborima, navest ćemo da su NOO-i u Slavoniji dobili instrukciju od Oblasnog NOO-a već u trećem mjesecu 1944. godine da izvrše popis svih vršalica, lokomobila, ispravnih traktora, a i onih koje treba popraviti, kako bi se nakon žetve na vrijeme obavila i vršidba. ³⁹

Svi kotarski NOO-i pravovremeno su završili pripreme za žetvu. Posebnim uputstvima bili su izvješteni općinski NOO-i o organizaciji izvođenja ove akcije. ⁴⁰ Obzirom na stalnu opasnost od neprijatelja, izvođenje žetve i spremanje žita bilo je veoma teško. Tu su posebnu ulogu odigrali narodnooslobodilački odbori i druge antifašističke organizacije, a posebno omladina. Osnovna parola u vrijeme žetve bila je: »Spasimo žetvu za sebe i svoju vojsku!«, »Ni zrna žita okupatoru!« i druge. Omladina Slavonije poduzimala je sve mjere da se ove parole ostvare. Omladinske radne čete učestvovala su u žetvi, uništavale žitna područja okupatora, njegove vršalice i sklanjale ovršeno žito u posebna spremišta. One su aktivno surađivale sa NOO-ima, pružale im prvu i najvažniju pomoć. Ove zadatke omladina Slavonije izvršila je sa revolucionarnim entuzijazmom kao i sve druge ratne zadatke pred kojima se nalazila.

Pored NOO-a, važnu ulogu u brizi za pravovremeno provođenje žetve i smještaj usjeva, imala je i najmasovnija politička organizacija JNOF. Na sastancima JNOF-a osnovani su žetveni odbori u koje su ulazili predstavnici NOO-a, vojske, USAOH-a i drugih antifašističkih organizacija. Odbori su imali najviše 5 lica. Dužnosti ovih odbora bile su slijedeće: rukovoditi žetvom, voditi kontrolu izvršenih radova i dnevnik rada. Da bi se ovi zadaci ostvarili na vrijeme, trebalo je poduzeti i ostale mjere: odrediti početak žetve, mobilizirati i rasporediti radnu snagu, voditi brigu oko vršalica, nabaviti remenje, mazivo i pogonsko gorivo, uništiti površine pod pšenicom u rukama neprijatelja i osigurati vojnu snagu za obezbjeđenje žetve. Poslije obavljenih radova, žetveni odbori podnosili su višim organima izvještaje koji su sadržavali područje (selo, općina, požnjeta površina), broj zaprege i nedostatke u sprovođenju žetve i vršidbe.

Nije bilo dovoljno samo uspješno obaviti žetvu i vršidbu i spremiti žito za ishranu naroda i vojske. Bilo je potrebno osigurati i dovoljnu količinu sjemena za iduću proljetnu sjetvu. To je bilo utoliko važnije što su uspjesi naših jedinica u zemlji i savezničkih na ostalim frontovima, ukazivali da će proljetna sjetva biti sjetva pobjede antihitlerovske koalicije. Međutim, kako su se još u toku 1944. godine očekivala mnoga odricanja i dalja opasnost uništavanja privredne baze oslobođenog i poluoslobođenog područja, to se moralo misliti što bi se moglo učiniti za brže oživljavanje poljoprivrede i ostalih privrednih grana. ⁴¹

Kako su u toku rata fašisti poubijali i mnoge poljoprivredne stručnjake, a i zbog pomanjkanja poljoprivrednih tehničara, NOO-i vodili su brigu o otvaranju poljoprivrednih kurseva. Tako je Oblasni NOO organizirao tromjesečni poljoprivredni tečaj od 1. XII 1944. do 26. II 1945. godine.⁴² Na kursu su se osposobljavali drugovi i drugarice za poljoprivredne referente pri seoskim i općinskim NOO-ima, a pravo upisa imali su prvenstveno oni koji su radili u poljoprivrednoj službi narodnooslobodilačkih odbora. Tako su u proljeće 1945. godine mnogi mjesni i općinski NOO-i imali poljoprivredne stručnjake koji su na ovom tečaju dobili neka osnovna obrazovanja iz poljoprivrede i tako pomogli NOO-ima u izvođenju poljoprivrednih radova.

Usljed ratnih prilika, osnovne škole su zapustile neke djelatnosti neophodne za učenike. Najviše su zanemareni rasadnici i voćnjaci pri pojedinim osnovnim školama. Da bi se ovo ispravilo na terenu kotara Našice, Kotarski NOO, upravo njegova gospodarska komisija, uputio je općinskom NOO-u Orahovica okružnicu o uređenju rasadnika i voćnjaka.⁴³ Škole su dobivale posebna uputstva za pravilne radove u voćnjacima i rasadnicima, za proizvodnju sadnica i sjemena. Školski rasadnici su imali površinu od 300 do 1000 kvadratnih metara, a školski vrtovi najmanje 300 kvadratnih metara. Slična uputstva su dobivali i drugi NOO-i, a odnosila su se na uzgajanje voća i povrća. Ovo je sve vezano uz prehranu vojske i stanovništva Slavonije. Od velike važnosti u ovo vrijeme bilo je ne samo povećati proizvodnju voća i povrća, nego i sačuvati prinos za ishranu. Tako je Kotarski NOO Našice u svom aktu od 21. VIII 1944. godine upućenom Općinskom NOO-u Feričanci upozoravao da treba osušiti što više voća i povrća, dakle konzervirati ga, da bi se stvorile rezerve za prehranu stanovništva. Ova vrsta artikala bila je neophodna za bolnice i zbog toga se sušenju voća i konzerviranju povrća poklanjala izuzetna pažnja.⁴⁴

Oblasni NOO u 1944. godini posvećuje posebnu pažnju striktnoj kontroli privrednih organizacija na oslobođenoj teritoriji, upravo vrši organizacione pripreme da sve privredne organizacije i u oslobođenim mjestima budu odmah evidentirane, kako bi mogle normalno proizvoditi. Stoga su u privrednim organizacijama postavljeni povjerenici narodne vlasti. U ovom radu postojala su, istina, određena iskustva, ali ih je trebalo nadopuniti. Radi toga, Oblasni NOO u jednoj okružnici Okružnom NOO-u Našice dostavlja uputstva za rad povjerenika privatnih poduzeća, kao i 35 dekreta za njihovo postavljanje.⁴⁵ U okružnici se kaže da povjerenike treba postavljati prilikom ulaska u novooslobođene gradove u svim privatnim poduzećima bez obzira da li su ona bila vlasništvo dioničkih društava, države ili banke. Ovo je bilo neophodno za oživljavanje privredne djelatnosti, a napose — zbog sve većeg približavanja oslobođenja zemlje — za konačno preuzimanje vlasti na neoslobođenom području. Ovi povjerenici su bili počasni, radili su bez ikakve nagrade.

Na terenu kotara Našice, Kotarski NOO je u 1944. godini radio i na oživljavanju obrta i industrije. Ova aktivnost se nastavila i slijedeće godine. Izvršen je popis obrtnika i omogućen im je normalan rad, načinjeni su ugovori između privatnih zanatlija i njihovih učenika, te između zanatlija i gospodarskih komisija. Osim toga vođena je posebna briga o nabavci radne snage i sirovina, a vršena su i ispitivanja, kako bi se i

radionicama i industriji povećala produktivnost rada i broj učenika u privredi svih struka. Osobita pažnja poklanjala se radionicama poljoprivrednih mašina tzv. SPOM-ovima.⁴⁶

U jednom izvještaju Okružnog narodnooslobodilačkog odbora Našice upućenog Oblasnom NOO-u iz 1944. godine, govori se o situaciji u obrtu i industriji na terenu Okruga Našice i ističe da se u Orahovici, dakle na terenu kotara Našice, organizira druga državna radionica (prva je organizirana u Slatini) u kojoj će raditi 10 klompara sa jednim klomparskim strojem, dok će se drugi kasnije nabaviti. Ova državna radionica ima 6 obučara, 6 opančara, 2 stolara, 2 kolara, 2 limara i 1 kovača.⁴⁷

U jednom dokumentu iz 1944. godine govori se o oživljavanju ratom uništenog zanatstva i sitne industrije.⁴⁸ Napominje se da obrtnici mogu slobodno urediti svoje radnje, te da kod obrta i industrije treba razlikovati tri vrste organiziranog privređivanja: zadružno, privatno i državno. Pod zadružnim radionicama ili poduzećima podrazumijevaju se društva (udruženja) kvalificiranih radnika ili obrtnika koji na osnovu utvrđenih pravila ili ugovora zajednički obavljaju neki posao. Da bi se postigla povoljnija nabavka sirovina i prodaja proizvoda preporučuje se osnivanje nabavljačkih, prodajnih i kreditnih zadruga. Državne radionice i poduzeća vode se u režiji države, a osnovane su zbog potrebe NOV-e, državnih ustanova i naroda. Svako državno poduzeće treba da ima rukovodioca za održavanje uzornog reda i discipline koji je odgovoran nadležnom narodnooslobodilačkom odboru (Okružnom, Kotarskom, Općinskim) i mora imati odgovarajuću stručnu radnu snagu. Pri tome je trebalo posebnu brigu voditi o učenicima u privredi i obnavljanju kadrova.

Da bi jesenju sjetvu na vrijeme obavili, narodnooslobodilački odbori dobivali su posebne upute. Redovno obavljanje jesenje sjetve bilo je od životne važnosti za oslobođena i poluoslobođena područja. Da bi se napuštena zemlja obradila, NOO-i davali su je prvenstveno partizanskim porodicama, siromašnim radnicima i seljacima u besplatan zakup, a imućnim seljacima u napolicu, ili uobičajeni dio u dotičnom selu. Osim toga, dio zemljišta narodnooslobodilački odbori obradili su u svojoj režiji. Cijelu 1944. godinu NOO-i morali su pomagati narodu pri obradi njegove vlastite i one napuštene zemlje, a tek višak radne snage mogli su upotrijebiti za obradu zemljišta koja su bila u režiji narodnih odbora.

U vezi s ovom instrukcijom bili su izrađeni planovi: koliko pojedino selo ima radne snage, kolike će površine zasijati ove jeseni, koliko ima zemlje u obradi vlasnika, a koliko napuštene, te zemlje u režiji pojedinih narodnooslobodilačkih odbora.⁴⁹

Kako su u toku NOB-e okupatori i domaći fašisti opljačkali naše krajeve, a naročito ustaničke, to je trebalo voditi brigu o obnavljanju njihove privrede, posebno nekih grana koje su od životne važnosti za te krajeve. Naročito je uništavana stoka, te je u 1944. godini zavladała nestašica stoke za rasplod kao i za prehranu. Ova nestašica je pogodila i Slavoniju koja je u tako teškoj situaciji trebala slati izvjesne količine stoke Lici, Kordunu i ostalim našim postradalim krajevima. Ako se sve ovo uzme u obzir, onda je razumljivo uputstvo Oblasnog NOO-a za Slavoniju o potrebi provođenja stroge kontrole klanja stoke, te o zabrani proizvodnje i prodaje suhomesnate robe. Svaki onaj tko je prekršio ovu

naredbu, bio je strogo kažnjavan, od novčanih kazni do konfiskacije imovine.⁵⁰

U jednom dokumentu Oblasnog NOO-a za Slavoniju upozorava se na neke neophodne mjere prilikom ulaska naših jedinica u oslobođena mjesta i gradove s obzirom na dosadašnja iskustva. Ovo je uputstvo usko vezano uz oživljavanje privredne djelatnosti. Da bi do toga došlo, mora se odmah po ulasku u gradove izvršiti popis i pregled poduzeća i trgovina da bi se rad mogao redovno odvijati. U trgovinama i poduzećima gdje nema vlasnika, popis vrši povjerenik, a u ostalim sam vlasnik. Rok popisa je 8—12 dana, a za veće gradove kao što su Osijek, Brod itd. vrijedi više od 8 dana. Da bi se spriječila špekulacija, treba upozoriti sve trgovce i poduzetnike da će se sva skrivena roba ukoliko se odmah ne prijavi, konfiscirati, a vlasnik strogo kazniti.

U sva poduzeća koja proizvode artikle široke potrošnje, treba postaviti povjerenike, a sav građevinski materijal koji se nađe pri ulasku u gradove, treba blokirati, jer će poslužiti za obnovu. Opću kontrolu ovih mjera vršit će NOO-i.⁵¹

Kako su okupatorske vlasti u našoj zemlji uništile industriju, to su NOO-i na svojim područjima učinili sve kako bi došlo do oživljavanja nekih industrijskih grana, a posebno su pripremali teren za oživljavanje industrije poslije oslobođenja. Tako je u jednom aktu Kotarskog NOO-a Našice iz 1944. godine kaže: »Proširujući naš oslobođeni teritorij, ulazimo u oslobođene gradove gdje se nalazi naša industrija. U sada već oslobođenim gradovima imamo dvije ljevaonice i to jednu u Požegi, dok je druga u Daruvaru. Ove ljevaonice izrađuju poljoprivredne mašine. Da ne bi rad u tako važnim poduzećima stao, zbog pomanjkanja tuča, koga ima u velikim količinama na našem oslobođenom teritoriju, to moramo izvršiti akciju sakupljanja.

Staro željezo, ili kako naši seljaci nazivaju tuč, možemo prepoznati po izgledu. Ako želimo razlikovati tuč od čelika, moramo predmet udariti čekićem i ako je tuč, on će se prelomiti, ili napuknuti. Na prelomljenom mjestu bit će siva boja.

U seljačkom gospodarstvu su od tuča: ploče i okviri za štednjake, te vratašca i rešetke, lonci i šerpe, u dvorištu dijelovi poljoprivrednih mašina-zupčanici, remenje, ležaji, sječkarica, vršalica i vjetrenjača, te stare parne mašine.

U mlinovima i pilanama su isto tako iz ljevanog željeza zupčanici, remenje, dijelovi sita i gatera, te parnih mašina i vodenih turbina.

Tuč koga bi sakupili, predat ćemo ljevaonicama gdje će nam dati poljoprivredne strojeve u jednakoj vrijednosti, a njih ćemo staviti u naše SPOM-ove.⁵² Ovaj akt je značajan zbog detaljnog uputstva za sakupljanje osnovne sirovine za omogućavanje redovne proizvodnje navedenih ljevaonica u Slavoniji.

Obzirom da je, na oslobođenom i poluoslobođenom teritoriju bilo veoma teško doći do pojedinih potrošnih roba uslijed pomanjkanja osnovnih sirovina za proizvodnju, a često i zbog malobrojnih radionica za izradu, to se morala vršiti racionirana raspodjela. Tako je u januaru mjesecu 1945. godine izašla okružnica Oblasnog NOO o podjeli obuće i pomoći postradalim krajevima koja je upućena okružnim NOO-ima na terenu

Slavonije. Oblasni NOO za Slavoniju upozorava da je poduzeo sve mjere za organiziranje centralne radionice za proizvodnju cipela. Međutim, da bi se izvršila pravilna raspodjela proizvedenih cipela te radionice, Oblasni NOO predlaže kako da se izvrši raspodjela po okruzima, uz napomenu da će proizvedenih cipela dobiti više onaj okrug koji doznači centralnoj radionici više izrađene kože i koji svoje kožare uputi na veću produktivnost. Osim toga napominje se da se cipele ne daju kao što je bilo ranije članovima narodnooslobodilačkih odbora ili njihovim referentima. Cipele treba slati direktno u sela, a treba ih dijeliti prvenstveno aktivistima koji mnogo hodaju i kojima je obuća neophodna. Dalje se ističe da treba poduzeti sve mjere za sakupljanje prehrambenih artikala za postradale krajeve. Ovaj zadatak su morali preuzeti NOO-i, jer ga nije mogla izvršiti isključivo Jedinствена narodnooslobodilačka fronta.⁵³

U općim ekonomski kretanjima u toku NOB-e na terenu Slavonije, pa i užem terenu kotara Našice, nije bila zapostavljena ni trgovina. To se pogotovu odnosi na drugu polovinu 1944. godine kada se morala voditi briga o oživljavanju trgovine i njeno postavljanje na zdravu osnovu. Uputstva o oživljavanju trgovine dobili su Oblasni NOO-i na području Hrvatske od ZAVNOH-a. To je učinjeno zbog toga što se vrijeme oslobođenja naše zemlje sve više približavalo. Dakle, bližili su se dani kada će biti neophodno izvršiti pravilnu distribuciju i voditi trgovinu na način koji će spriječiti svaku špekulaciju i iskorištavanje poslijeratne nestalice robe. Trebalo je blagovremeno utjecati da se trgovina ne izrodi u običan posao sticanja, nego da posluži pravilnoj razmjeni dobara u interesu naroda. Narodnooslobodilački odbori imali su svoje posebne zadatke i nisu se smjeli optećerivati vršenjem distribucije, nego je bilo nužno prići osnivanju državno nabavno-prodajnih poduzeća i to oblasnih i okružnih koja će imati svoje podružnice u kotarevima, odnosno općinama, Ova poduzeća spadala su pod kontrolu države, odnosno nadležnog NOO-a. Tako se u jednoj okružnici Oblasnog NOO-a upućenoj Okružnim NOO-ima u priloženim uputama za oživljavanje trgovine i razmjene ističe neophodnost ove akcije⁵⁴. U ovoj okružnici Oblasnog NOO-a ističe se da je u Slavoniji dotada učinjeno veoma malo na oživljavanju trgovine i razmjene. Jedino se nešto učinilo u virovitičkom i brodskom okrugu gdje su osnovana nabavno-prodajna poduzeća, dok u ostalim okruzima nije ništa učinjeno da se trgovina pokrene. Stoga se pred narodnooslobodilačke odbore postavio zadatak oživljavanja trgovine i razmjene, kako je to u uputama ZAVNOH-a postavljeno. Tamo gdje postoje zadruge, trebalo ih je pomagati. Ove zadruge omogućit će kontrolu trgovine mnogo lakše, nego preko pojedinih trgovaca. Istina, ovo nije omogućavalo privatnu inicijativu, ali je u navedenom aktu naglašeno da privatni trgovci mogu normalno obavljati svoj posao, uz sprečavanje svake špekulacije⁵⁶. U svrhu snalaženja narodnooslobodilačkih odbora na terenu u vezi uputstava za oživljavanje trgovine i razmjene i njihovo sprovođenje u djelo, izašla su naknadno posebna »Uputstva« koje je izdao ZAVNOH⁵⁷, kao i uputstva za rad administracije pri narodnooslobodilačkim odborima o problemima trgovine i razmjene⁵⁷.

Neprijateljske jedinice pokušale su početkom 1945. godine da u posljednjim časovima svog opstanka ofenzivom unište jedinice narodnooslobodilačke vojske u Slavoniji. O tome govori dokomunat Okružnog NOO-a

Našice od 24. III 1945. upućen Oblasnom NOO-u⁵⁸. U njemu se analizira politička situacija na području kotara Našice. Ističe se da prividni uspjesi neprijateljskih jedinica oživjeli djelovanje petokolonaških elemenata, međutim narodnooslobodilački odbori na ovom području djeluju u pravcu razbijanja neprijateljske propagande. U ovoj situaciji kada je trebalo politički djelovati u narodu i oživljavati ratom uništenu privredu, Kotarski NOO Našice imao je slijedeći nacionalni i socijalni sastav: 5 Hrvata, 4 Srbina, 1 Čeha, Nijemca i Slovenca. Po socijalnom sastavu bilo je 5 radnika, 4 seljaka, 2 obrtnika i 1 privatni namještenik. Dakle, kotarski odbor imao je ukupno 12 članova. Od ovog cjelokupnog broja, 9 članova nalazilo se zbog ofanzive u zbjegu. Cijelo vrijeme ofanzive odbornici su vodili brigu o narodu ovog kotara čiji se broj u zbjegu popeo na 600 osoba. Od prvih dana ovih 9 odbornika vodili su brigu o ovom velikom zbjegu. Tri preostala člana otišla su u Mađarsku. U ovoj situaciji, Kotarski NOO se veoma dobro držao kao cjelina. Međutim, to nije bio slučaj sa nekim općinskim narodnooslobodilačkim odborima. Oni se nisu dobro snašli u vrijeme ofanzive, te im je trebala pomoć Kotarskog i Okružnog NOO-a koja im je pružena. Većina seoskih narodnooslobodilačkih odbora na čijim područjima neprijateljske jedinice ne vrše kontrolu, stalno su zajedno sa narodom. Oni narodni odbori iz sela gdje neprijateljske jedinice vrše kontrolu, nisu uspjeli narod uvjeriti u opasnost i nagovoriti ga da se skloni u šumu, nego se goloruk izlagao opasnostima neprijateljske vojske. Neprijateljske jedinice su na čitavom sektoru vršile prisilnu mobilizaciju i pljačku u visini 90% postojećeg stočnog fonda i hrane⁵⁹.

Iako su bili izloženi pritisku neprijateljskih formacija u 1945. godini, narodnooslobodilački odbori prilagodio su se postojećoj situaciji i normalno funkcionirali na terenu Slavonije. Briga o narodu, o smještaju zbjegova, prehrani i drugom, stalno je bila na dnevnom redu sastanaka narodnooslobodilačkih odbora. Okružni i Kotarski NOO Našice i dalje su nastavljali svoju političku i ekonomsku djelatnost kao i u 1941. godini⁶⁰, s tim što su se, obzirom na skoro oslobođenje, našli pred još odgovornijim zadacima. U svrhu redovitog odvijanja privredne djelatnosti na ovom terenu nakon oslobođenja vrše se razne mjere za pripremanje osnove u svrhu oživljavanja i obavljanja privredne djelatnosti i svega onoga što je vezano za nju. Evo nekih primjera.

Na savjetovanju šumarskih referenata i šumarskog stručnog osoblja sa područja Okružnog NOO-a Našice, održanog 8. januara 1945. godine u odjelu za šumarstvo Okružnog NOO, utvrđeno je da je u novembru 1944. godine započela organizacija i rad u šumarstvu na području ovog okruga. Konstatirano je da na području okruga radi 6 šumarskih manipulacija koje rade na izradi drvnih proizvoda, a sva dotadašnja proizvodnja bila je usmjerena pokriću potreba pojedinih mjesta, najviše Orahovice, državne željeznice, radionice za izradu klompa i drvenih donova, te trupaca za mjesne pilane. »Stalnim pridolaskom i povećavanjem radnika pristupa se i izradi velike količine drvnih proizvoda namijenjenih izvozu izvan područja ovog Oblasnog NOO-a«⁶¹.

Kako je poljoprivreda bila uvijek u prvom planu, obzirom na velike potrebe za ishranu naroda i vojske, to se o njoj vodila naročita briga. Tako se proljetnoj sjetvi poklanjala posebna pažnja. Da bi proljetna sjetva 1945. godine, kao posljednja sjetva u okupiranoj zemlji, što uspješ-

nije bila izvedena, Oblasni NOO uputio je okružnicu Okružnom NOO-u Našice u kojoj ističe potrebu da svaki NOO na svom području sakupi slijedeće podatke: broj napuštenih i nenapuštenih domaćinstava, obradivih površina, oranica, površina zasijanih usjevima, livada, pašnjaka, voćnjaka, vinograda, konjskih zaprega i potrebnih radila za izvođenje proljetne sjetve, te radne snage⁶². Kako se vodila briga o pojedinim vrstama kultura u poljoprivredi i osnivanju sjemenskih fondova, tako se vodila briga i o stočarstvu. O tome govore mnoga uputstva narodnooslobodilačkih odbora u kojima se insistira na oživljavanju stočarstva, sprečavanju uništavanja određenih vrsta stoke. Sprečavane su i razne stočne bolesti i vršene su akcije za proizvodnju medikamenata za sprečavanje zaraznih bolesti. »U vezi našeg dopisa broj 204/45 od 22. I 1945. godine date su upute o sakupljanju svinja za proizvodnju seruma i virusa protiv svinjske kuge. Nakon što se sakupi izvjesna količina seruma, dužan je kotarski ili gradski veterinar, a po potrebi i okružni, da simultano cijepi sve bolesne svinje protiv svinjske kuge. Ako se zaraza pojavi u čoporu, veterinar je dužan cijepiti sve svinje. Isto tako dužan je voditi spisak cijepljenih svinja prema priloženom formularu«⁶³.

Na području kotara Našice postojala je razvijena zanatska djelatnost u partizanskim radonicama, a to je evidentno i u 1945. godini. Na ovom terenu postojale su slijedeće radionice: postolarska, opančarska, bačvar-ska, krojačka, kolarska, urarska, brijačka i stolarska u Orahovici, a klomparska, mehaničarska, stolarska i brijačka u Badlovcu. Ovo su samo neki podaci o zanatskoj djelatnosti u kotaru Našice što je evidentno iz jednog izvještaja od 1. I 1945⁶⁴.

Posljednja ofenziva nanijela je velike štete Slavoniji 1945. godine. Da bi koliko-toliko dočarali materijalne štete nanesene od neprijateljskih jedinica, navodimo dokumente iz tog vremena: »Dana 29. III 1945. godine neprijateljska vojska došla je u Radlovac iz tri pravca i uništila zgrade u kojima su bile smještene bivše radionice, strojobraverska, klomparska, stolarska, kožarska, kovačka i druge, tako da su izgorjele do temelja. Također je spaljena i vojna bolnica u kojoj su se nalazili civilni bolesnici. Banda je pronašla oko 100 komada sirove suhe kože koje je odvezla u uporište i bure od 120 kg motornog ulja koje je prolila. Polupana je i hobl mašina za gvožđe, ali koja će se dati popraviti... Banda je pronašla samo jedan bunker u kome se nalazila zob, od koje je jedan dio odvezla, a ostatak ostavila. Hrana koja se nalazila u »suhoputnoj stanici« pronađena je i odvežena...»

Radionice su prestale da rade zbog gotovo svakodnevnog pripucavanja i nadiranja bande prema Radlovcu. Čim se situacija malo bude poboljšala, nastavit ćemo s radom, pošto su nam nove zgrade koje smo napravili u šumi za radionice ostale neoštećene. Moći ćemo odmah početi sa radom čim zato bude povoljna situacija«⁶⁵.

Obzirom na veoma oštećenu i uništenu privredu u toku rata, 1945. godine osjetila se potreba za racioniranjem potrošnih roba za snabdjevanje stanovništva. U tu svrhu su organi narodne vlasti na terenu Slavonije dobili uputstva od ZAVNOH-a o organiziranju prehrane i snabdjevanja stanovništva neposredno nakon oslobođenja⁶⁶. O tome kakova je

bila ekonomska, a posebno prehrambena situacija na Okrugu Našice neposredno nakon oslobođenja, najubedljivije nam svjedoči referat podnesen 1945. godine u odjelu prehrane Okružnog NOO-a Našice⁶⁷.

IV

Dokumenti o političko-ekonomskom djelovanju Kotarskog NOO-a Našice nisu u potpunosti sačuvani. Ipak, na osnovu postojećih može se izvršiti fragmentirana analiza rada ovog Kotarskog narodnooslobodilačkog odbora u posljednje dvije godine rata. Evidentno je da je političko-ekonomska djelatnost bila intenzivna i mnogostrana, dok dok revolucionarni karakter vlasti proizlazi iz sadržaja dokumenata i rada narodnooslobodilačkih odbora. U većini postojećih izvora jasno je vidljiv revolucionarni entuzijama i uvjerenost u konačnu pobjedu koja se manifestira u pripremama za preuzimanje vlasti u neoslobođenim krajevima.

Kotarski NOO Našice u 1944. i prvim mjesecima 1945. godine vršio je nesumnjivo značajne političke i ekonomske akcije na svom području, dok su njegovi pojedini odjeli⁶⁸ imali specijalne zadatke. Iz dokumenata je vidljiva povezanost Kotarskog NOO-a Našice s partijskim i antifašističkim organizacijama koje su na terenu kotara izražavale političko jedinstvo naroda za vrijeme NOB-e. Ovom međusobnom saradnjom prožet je cio rad Kotarskog NOO-a.

V

*Gospodarska komisija
Kotarskog NOO-a Našice
Broj 170/44
Dne 5. II 1944.*

Općinskom N O O - u

O R A H O V I C A

Od Oblasnog NOO-a za Slavoniju primili smo dopis slijedećeg sadržaja: Prva nedjelja idućeg mjeseca tj. od 1—7 III 1944. treba da se posveti propagandi šumarstva. Tom prilikom, ukoliko to dozvole vremenske prilike, treba izvršiti i osnivanje novih šumskih kultura sa sadnjom šumskih sadnica, ili sjelvom sjemena. Također će se iskoristiti ovaj tjedan za propagandu šumarstva koja se ima sprovesti svim raspoloživim sredstvima. U tu svrhu šalje se letak »Čuvanju šuma« da ga umnožite, kako bi na zidnim, usmenim novinama i mitinzima poslužili kao uzorak za ovu temu. Dobro bi bilo da se uz prednji letak izradi i odgovarajuća slika.

Drugovi koji su zaduženi gospodarskim komisijama za šumarstvo treba da u smislu uputa za organizaciju šumske službe na području Oblasnog N O O - a za Slavoniju, preduzmu sve da se ovaj tjedan što bolje i potpunije iskoristi u propagandi šumarstva i tumačenju nove organizacije šumarstva, odnosno šumarske službe.

Dostavljamo vam prepis dopisa i letka: »Čuvajmo i štedimo naše šume«. Šumarski referenti preko područnog potčinjenog osoblja, neka veća sada pripremaju i propagiraju narodu i ustanovama da se tjedan šume što uspješnije provede na opću korist sviju nas.

Smrt fašizmu — sloboda narodu!

Za gospodarsku komisiju:
član komisije
Banovička

Kotarski NOO Našice
 U. S. odjel
 Broj: 53/44
 dana 27 maja 1944. godine
 Općinskom NOO-u

O R A H O V I C A

Već više puta ste upozoreni da poduzmete mjere za pojačanje budnosti na našem oslobođenom teritoriju. Mjere koje su neophodno potrebne, odnosno nužne da se narod osigura od pojedinačnih napada neprijatelja koji se je u zadnje vrijeme toliko osilio da već njih desetak zalazi duboko u naš oslobođeni teritorij, što im je svakako omogućeno radom pete kolone.

Naša pažnja i budnost je unatoč naređenja i uputa koja dobijamo od viših foruma, iz dana u dan slabija, umjesto da je iz dana u dan veća. Ne povlače se nikakvi zaključci iz raznoraznih događaja koji su u posljednje vrijeme učestali (hvaćanje naših drugova, postavljanje zasjeda itd.).

Dakle, iz događaja koje smo mi i naš narod toliko platili krvlju. Naši NOO-i odbori nisu još do danas uspjeli uvjeriti narod da su civilne vlasti. Legitimisanje prolaznika, bilo da su vojnici ili civili, kao i ostale mjere koje su uspostavljane samo radi naroda i služe isključivo obzbeđenju naroda kao i njegove imovne. Narod te svoje mjere mora prihvatiti kao svoje, a prihvatit će ih samo pravilnim i strpljivim ubjeđivanjem na masovnim sastancima i ostalim priredbama.

Naročito se primjećuje velika aljkavost i neodgovornost po tom pitanju naših drugova članova NOO-a. Članovi NOO-a moraju već jedanput shvatiti da su oni članovi izvršene vlasti i da su za svoj rad odgovorni narodu toliko i višem forumu, te da se moraju striktno pridržavati i provoditi naređenja viših foruma. Tamo gdje se još nije uspjelo formirati civilne straže, drugovi dežurni odbornici su dužni ga legitimišu sve prolaznike kako vojne, tako i civilne (osim većih vojnih formacija i da svaki, odnosno svakog onog koji nema propisne isprave za putovanje, predvodi višem NOO-u, ili najbližoj vojnoj komandi.

Shvatiti ovo kao najvažnije i po istim direktivama pridržavati se.

Smrt fašizmu — sloboda narodu!

Pročelnik U. S. odjela
 u. z. Slivka

Seoskom NOO-u
 1—8

Gornje vam se dostavlja radi

Predsjednik: uz

Kotarski NOO - Našice
 Upravno sudski odjel
 Broj: 171/44.

Predmet: Povratak istjeranih osoba na
 oslobođeni teritorij — uputstvo
 za postupak.

Općinskom NOO-u

O R A H O V I C A

Okružni NOO — Našice U. S. odjel, broj: 169/44. dostavio nam je slijedeće:

»Već se u nekoliko navrata ponovio slučaj, da su neka lica istjerana sa oslobođenog teritorija na temelju presude Vojnog suda koja su se ipak nakon nekog vremena vratila natrag na naše područje sa izjavom da žele kod nas živjeti i sa molbom da im se boravak odobri.

Principijelno ovakva lica ne bi smjela kod nas da borave, no stvar se mora promatrati individualno, tj. svaki slučaj za sebe. Ima među tim licima i takovih, koja zaslužuju više obazrivosti, pa se prema tome mora sa njima i drugačije postupati.

Za ovakva lica neka važi slijedeće:

Ovakvo lice se mora ponajprije smjesta prijaviti mjesnom NOO-u onoga sela u koje se povraća. Odmah potom imade mjesni NOO da podnese izvještaj Općinskom NOO-u sa preporukom ili bez preporuke za boravak. Općinski NOO mora zatim stvar dostaviti sa svojim mišljenjem Kotarskom NOO-u koji mora takovo lice pred sebe pozvati i preslušati, a zatim na temelju primljenih podataka odobriti ili odbiti odobrenje za privremenu dozvolu boravka.

Privremena dozvola boravka izdat će se na kraće vrijeme, te će se po potrebi odbiti sve do konačnog rješenja ove stvari.

Cijeli materijal ovako sakupljen uputiti će zatim, sa preporukom ili bez preporuke ovom Okružnom NOO-u, da putem njega ishodi eventualnu reviziju procesa i ukidanje donošenja presude.

Kod primanja podataka po mogućnosti citirati i donešenu presudu.«

Dostavljajući Vam gornje znanja radi s tim, da svaki slučaj povratak istjeranih osoba sa naše oslobođene oblasti odmah ovom S. U. odjelu izvjestite sa jednom preporukom da li da se dotičnoj osobi dozvoli ili ne dozvoli boravak. U svakom slučaju preporuku dobro i općirno obrazložiti zbog čega da se dotičnoj osobi dozvoli ili uskratiti boravak u oslobođenoj oblasti.

Smrt fašizmu — sloboda narodu!

M. P.

Pročelnik U. S. odjela:
Vukadinović?

*Komanda Slatinskog Područja
Korpuske vojne oblasti
VI. Korpus NOV Jugoslavije
Broj: 81
Dana, 6. IX 1944.*

Kotarskom NOO-u

N A Š I C E

Dragi drugovi!

U vezi našeg ranijeg raspisa, a u pogledu sakupljanja šiške za potrebe naše kožare saopćavamo Vam, da ćemo počam od danas kupovati šišku i za gotov novac, i to 10 Kuna za 1 kg. Molimo Vas s toga da sve uobičajenim načinom razglasite narodu, te da se nastoji šiške što više sakupiti.

Sakupljenu šišku predavati našem najbližem slagalištu, koje će vršiti odmah isplatu.

Kako je ovo sakupljanje šiške od velike važnosti i koristi za našu kožaru, odnosno za potrebe naše vojske, nadamo se da će te i sa Vaše strane poduzeti sve kako bi se iste šiške što više sakupilo.

Uz drugarski pozdrav

Smrt fašizmu — sloboda narodu!

Ekonom. referent:
Branko Dragojević, v. r.

Kotarski NOO-Našice
Broj: 911
Dana, 8. IX 1944.

Općinskom NOO-u

F E R I Č A N C I

Prednji dopis dostavljamo Vam na znanje radi toga, da se sa sadržajem istoga upoznate narod i poradite da se što više šiške sabere.

Smrt fašizmu — sloboda narodu!

Predsjednik:
u. z. Divjanović

M. P.

Tajnik:

*Kotarski NOO Našice
Prehranbena komisija
Broj: 1134 IV 953
Dne: 5. X - 1944. god.
Predmet: raspis općinama*

Općinskom NOO-u
prehranbena industrija

Orahovica

Komanda Slatinskog područja Korpusne vojne oblasti VI. korpusa NOVJ. pod broj: 625 od 10. IX. 44 obavještava vas slijedeće:

Ekonomski odsjek korpusa vojne oblasti VI. korpusa NOVJ. sa svojim dopisom br. 625 od 31. augusta 1944 dostavio je slijedeće:

Ekonomsko odjeljenje Glavnog štaba NOV. Hrvatske brojem 714 od 14 augusta 1944 godine dostavio je slijedeće:

Zemaljsko antifašističko vijeće Narodnog oslobođenja Hrvatske, Odjel prehrane, pod svojim brojem 115 od 8 augusta 1944 dostavilo je slijedeće:

»Tokom rata naše stočarstvo pretrpjelo je velike udarce, te se osjeća velika teškoća u opskrbi vojske i naroda u snabdijevanju mesom i masti, pa moramo iskoristiti sva sredstva koja nam stoje na raspoloženju da bi ovaj nedostatak nadopunili ostalim namirnicama.

Ako se ozbiljno uhvatimo posla i dobro organiziramo sakupljanje koštica špiće od bundeva (buća) i sjemena od suncokreta, dobit ćemo od tog velike količine ulja koje će nam zamijeniti mast. Prema tome, potrebno je da po tome svi NOO-i što prije postupe na slijedeći način:

1. — Sakupljanju sjemen aod bundeva (buća) i sjemenja od suncokreta mora se posvetiti posebna pažnja. U krajevima gdje toga imade u većim količinama trebaju svi NOO-i odrediti unutar odjela prehrane, odnosno prehranbene komisije jedno lice koje će se posebno baviti tim pitanjem.

Kao i u svim sabirnim kampanjama trebaju se NOO-i i po tom pitanju dogovoriti s odborima Jedinствene narodnooslobodilačke fronte i organima vojnih vlasti, dat će NOO-ima ako stvar dobro postave svoju pomoć, tako da se u tome mobilizira što veći broj stanovnika.

Sakupljanje treba vršiti na dobrovoljnim prilozima, a gdje je potrebno i otkupnim priznanicama, već prema prilikama i mogućnostima. Prema tome se mora imati u vidu to da se moraju iskoristiti sve količine takvog sjemena (izuzev količine predviđene za sjeme) te nastojati da ga se što prije sakupi.

Ovu akciju treba naročito popularizirati. O tome treba govoriti na sastancima, konferencijama i zborovima, pisati u štampi i zidnim novinama i ispisivati parole na odgovarajuća mjesta. Svaki uspjeh treba isticati i objavljivati, a gdje god postoje uslovi sakupljanja, postaviti na bazu takmičenja.

2. Pored sakupljanja koštica, treba prikupljati podatke o broju i stanju prosa za preradu ulja iz koštica. Treba poduzeti sve da se preše koje su u neispravnom stanju što prije poprave, a gdje je potrebno da se izrade nove. To treba također biti zadatak lica određenog za rukovođenje sakupljanja koštica.

Dostavljajući predaje, mole se kotarski NOO-i da predaje saopšte svim općinskim NOO-ima da se ovome poslu pristupi ukoliko je moguće pre. Isto tako ukoliko se prikupi napred navedeno za potrebe vojske saopštiti da se to ima predavati najbližem vojnom slagalištu, a ovo će se dostaviti slagalištu 1 ekonomskog sektora na kome se nalazi vojna uljara, gdje će se koštice prerađivati u ulje.

Komande mjesta i rukovodioci slagališta imaju odmah da stupe u vezu sa svim općinskim i seoskim NOO-ima u pogledu ovoga rada.

Smrt fašizmu — sloboda narodu!

Kotarski NOO Našice

Gospodarska komisija

Broj 1500 - III - 44.

Dana 31. X 1944.

Predmet: Sakupljanje tuča

Općinskom Noo-u

Gospodarska komisija

Orahovica

Proširujući naš oslobođeni teritorij, ulazimo u gradove gdje se nalazi naša industrija. U već sada osvojenim gradovima imamo dvije ljevaonice i to jednu u Požegi, dok je druga u Daruvaru. Ove ljevaonice izrađuju poljoprivredne mašine. Da ne bi rad u tako važnim poduzećima zastao zbog pomanjkanja tuča, jer ga za sada ne možemo nabaviti iz naših rudnika a koga ima u velikim količinama na našem oslobodenom teritoriju, moramo poduzeti akciju njegovog prikupljanja.

Staro željezo, ili kako kažu naši seljaci tuč, možemo preponzati po izgledu. Ako želimo razlikovati tuč od čelika, moramo predmet udariti čekićem, pa ako je tuč, on će se prelomiti, ili napuknuti.

Na prelomljenom mjestu biti će sive boje.

U seljačkom gospodarstvu su od tuča u kuhinji: ploče i okviri za štednjake te vratašca i rešetke, lonci i šerpe, u dvorištu dijelovi poljoprivrednih mašina i to: zupčanici, remenice i ležaji, sječkarica, vršalica i vjetrenjača te stare parne mašine (vatrenke).

U mlinovima i pilanama su isto tako iz lijevanog željeza zupčanici, remenice, ležaji, dijelovi sita i gatera te parnih mašina i vodenih turbina.

Tuč koga bismo sakupili, predat ćemo ljevaonicama koje će nam dati u jednakoj vrijednosti poljoprivredne mašine, a ove ćemo staviti u naše SPOM-ove.

Prednje vam se dostavlja da odmah pristupite sakupljanju tuča.

Smrt fašizmu — sloboda narodu!

Predsjednik:

S. U.

679 - III

1 - XI 1944.

Pročelnik:

ČUVAJMO I ŠTEDIMO NAŠE ŠUME

Naše šume i planine postale su ponovo najbliži saveznik našeg naroda u njegovoj borbi za slobodu koja je ovaj put teža i krvavija nego ikada do sada. Zbog toga je i ovaj naš saveznik sada dragocjeniji nego ikada ranije. To svako od nas jasno vidi. A ipak nas ima dosta koji dovoljno ne čuvamo šume, nego ih čak nepotrebno uništavamo ne misleći pri tom da slabljenjem svog vjernog i korisnog saveznika slabimo i sebe.

Nije čudno da naš narod iako svojim životom vrlo blizak šumi nije prema njoj uvijek prijateljski raspoložen. Zar nije do juče najveći dio šuma pripadao vlastelinima, firmama, bankama i drugim protunarodnim ustanovama. Svi su odbijali narod od šume svim raspoloživim sredstvima svoje okrutne vlasti kako bi zadržali i neokrnjeno sačuvali svoja »prava« nad ovim vrijednim narodnim dobrom. Njima su šume služile kao vrelo ogromnih prihoda i osnova njihove »časti« i vlasti. Granice njihovog posjeda morale su biti svetinje za okolnog seljaka, ali ne i za divljač iz ovih šuma koja je često prelazila ove granice i nanosila znatne štete seljačkim poljima. Seljak je mogao u šumu samo kad je radio teške šumske radove, ili bio hajkač dok vlasnik lovi. I dok su široki slojevi naroda dolazili tek do suvaraka, vladajuće grupe, svojom nesavjesnom upravom i pljačkom šuma, dolazile su do ogromnog bogatstva kako se to saznávalo iz čestih afera.

Pri takvom stanju nije moglo doći do naročito prijateljskog odnosa našeg naroda prema šumi. Mržnja na protunarodnu gospodu i njene ustanove prešla je i na njihov neprikosnoveni posjed — šumu. Narod je sporo, ali uporno ratovao za svoja prava. Pri tom je šuma stradavala dvostruko: od vlasnika koji su žurili da iz nje izvuku što više koristi prije nego što je izgube i od naroda koji je uništavanjem šume rušio i njene vlasnike.

Naravno da ovakav odnos naroda prema šumi neće i ne smije nipošto i dalje ostati, jer bi time sjekli granu na kojoj sjedimo. Šume predstavljaju naš najveći narodni imetak, one nisu nastale zaslugom sadašnjeg pokolenja, nego čuvanjem i uzgojem naših preda, te ih moramo i dalje čuvati za naše potomstvo. Zašto se baš moraju šume sačuvati? Zato jer su one u većini slučajeva neophodne kao zaštita tla na kome rastu i okoline u kojoj se nalaze. One sprečavaju da se mnoge niziine pretvore u baruštine, da se planine pretvore u kamena brda, da živi pijesci putuju, da planinski potoci zasipaju kamenjem polja i livade. One štite naselja i usjeve od jakih vjetrova, a za ljudsko zdravlje nepresušni su izvori. One nam daju jedan od najglavnijih materijala za građevinske radove i sirovinu za mnogostruku kemijsku preradu. One nam uljepšavaju okolinu i čine je prijatnijom i zdravijom. Kako žalosno izgledaju krajevi u kojima je šuma uništena, a tek tamo narod u punoj mjeri zna kakovu dragocjenost ona predstavlja i sada mu nije žao napora da je bar donekle onbovi. Naša se zemlja, istina, računa kao bogata šumama. Gotovo trećina njezine površine, preko milion i pol jutara, je pod šumom, ali visokih šuma tek je polovina i ove nisu sve od veće vrijednosti. Znači da naše bogatstvo u šumama nije baš tako ogromno kako se to obično misli i govori. Mnogi su naši krajevi čak i oskudni šumama, te su u podmirenju potreba za drvetom upućeni na druge krajeve. Međutim, naše potrebe za drvetom su upravo gromne, a pogotovo će biti velike kada započnemo u slobodi obnavljati našu opljačkanu i popaljenu domovinu. Već u prvim danima i mjesecima slobodnog života bit će nam neophodno potrebne desetine miliona kubnih metara drveta što premaša godišnji prirast naših šuma. Naši seljaci, zanatlije i industrija zatražit će sutra iz naših šuma drvo za bezbroj i niz potreba: kuće, zgrade, namještaj, ograde, oruđe, alat, ogrev, željezničke pragove, mostovnu građu,

rudničko drvo, klade za pilane, električne stupove, drvo za celulozu, tanin, destilaciju itd.

Da li ćemo sutra ostvariti sve ove neophodno potrebne prihode iz naših šuma ako ih danas ne čuvamo? Više je nego sigurno da nećemo! Nesavjesni pojedinci sjekli su često gdje je tko htio i kako je znao. Sjekli su šume na takvim mjestima gdje ih je moguće obnoviti samo uz velike napore, a gdje su neophodne kao zaštita tla. Sjekli su premlade sastojine čije posječeno drvo znatno manje vrijedi od troškova osnivanja ovih šuma, sjekli su ukrasne grupe četinjara koje su sadene po parkovima. Gulili su koru sa dubećih stabala i ostavljali ih da propadnu. Puštali stoku da popase i uništi skupo osnovane šumske kulture, sjekli su prvoklasna građevna stabla za gorivo i vadili često iz šume sve što valja i što bi trebalo da ostane, a ostavljali stabla koja bi trebalo što prije iz šume da se uklone. Ne žalimo svakako one neophodne i opravdane žrtve koje je podnio naš vjerni saveznik šuma u svojoj sudbonosnoj borbi. Bez njih nije moglo da bude, ali moramo da svi žalimo zbog onih šteta koje nastaju iz nemarnosti i lijenosti nesavjesnih pojedinaca, a ponekad čak i iz njihove zle volje, jer smanjuju vrijednost našeg narodnog imetka i umanjuju mogućnost podmirenja naših životnih potreba u drvetu. Moramo pokazati da smo svjesni promjene našeg odnosa prema šumi koja je sada postala opće narodno dobro zahvaljujući herojskoj borbi cijeloga naroda u zadnje tri krvave godine. Nitko od nas nema više razloga da mrzi ove naše najveće narodno dobro, niti ima opravdanja da se prema njemu nebrižljivo odnosi. Naši NOO-i počevši od seoskih, pa dalje, brinu se o ovom narodnom dobru da ono ostane što bolje sačuvano i što pravilnije iskorišteno. Njih u tome ispomažu njihove gospodarske komisije kao savjetodavno stručni organi. Članovi ovih komisija uvijek su i šumari. Na ovaj način ostvarena je i u ovoj privrednoj grani prava demokratska uprava koja će najbolje zaštititi interese naroda, pa time i same šume.

Čuvajmo naše šume, čuvajmo svako stablo koje nam nije sada potrebno, kako bismo se mogli njime koristiti sutra kada nam bude potrebnije.

Smrt fašizmu — sloboda narodu!

Oblasni N O O za Slavoniju
Februara 1944.

Kotarski NOO Našice

Odjel za prehranu

Brcj 2182 IV

Dana; 4. XII 1944.

*Predmet: uputa za očuvanje i
proširenje uzgoja svinja
Opštinskom NOO-u*

F E R I Ć A N C I

Okružni NOO Našice, odjel za prehranu svojim dopisom od 1 XII ove godine pod brojem 2720 dostavio nam je okružnicu ZAVNOH-a kako slijedi: Osigurati našoj vojsci, postradalom narodu i gradskom stanovništvu dovoljne količine masti jeste jedan od teških problema koji danas pred nama stoji. Grubo uzevši, mi ćemo morati u našoj federalnoj državi osigurati u ovu svrhu 10.000 do 12.000 kg masti dnevno. Ova je brojka predviđena samo za prvo vrijeme po oslobođenju, kada ćemo morati da racioniramo trošenje masti. Jasno je da će s vremenom potrošnja masti rasti. Da pokrijemo ovu potrebu, moramo već sada sakupljati sjemenke bundeva i iz njih dobivati ulje, a zatim zasijati što već e površine uljaricama. Međutim, glavni dio ipak će otpasti na svinjsku mast. Radi toga je potrebno slijedeće:

1. Svaki naš NOO i svaka ustanova moraju uz svoju kuhinju hraniti što veći broj svinja za svoje potrebe.

2. Na dobrovoljnoj osnovi sakupljati od naroda što veći broj svinja i davati ih uz ugovor pojedincima za tovljenje u napolicu, trećinu, ili prema lokalnim prilikama.

3. Organizirati tovljenje što većeg broja svinja u režiji NOO-a gdje god za to postoje mogućnosti. Kod toga iskoristiti vakantne posjede. Ovo naročito treba organizirati u krajevima gdje se svinje mogu prehraniti žirom, kestenom itd. Svinje sakupiti dobrovoljnim priložima, ili otkupom.

4. Na privremenom okupiranom području nekih NOO-a nalaze se zavodi za proizvodnju seruma protiv svinjske kuge uz koje su i tovišta svinja. Ove svinje služe za proizvodnju seruma koji se dobiva iz krvi tih svinja. Već sada treba voditi

računa i izvršiti pripreme za preuzimanje tih zavoda i tovilišta čim bude mjesta gdje se takovi zavodi nalaze po našoj vojsci oslobođeno. NOO-i moraju takove zavode sa tovilištima u cijelosti preuzeti, spriječiti svako uništavanje inventara i klanje svinja. Kod preuzimanja biti u vezi sa operativnim jedinicama i vojno-pozadinskim vlastima. Mi smo već u tome smislu upozorili vojne vlasti i sporazumjeli se.

5. U krajevima oko Save, a naročito sjeverno od Save gdje je vrlo razvijen uzgoj svinja na privatnim i državnim imanjima, naročito treba povesti računa da se uz ostalu stoku i inventar ne uništi svinjče, preuzeti sva državna imanja i konfiskovana imanja narodnih neprijatelja, spriječiti u sporazumu sa vojnim vlastima uništavanje i klanje svinja te odmah nastaviti sa uzgojem svinja i tovljenjem. Kod toga stalno povećati broj svinja u tovu čim to bude moguće. Uzgoj treba predati stručnim licima i raditi planski.

6. Već sada povesti široku propagandu da seljaci na svojim gospodarstvima tove što veći broj svinja koje ćemo otkupljivati radi proizvodnje mesa i masti.

Mislim da smo tim u glavnim crtama objasnili što treba NOO-i organi narodne vlasti da rade, a NOO-i će, prema prilikama i mogućnostima koje postoje na terenu, svoj rad i proširiti. Problem opskrbe sa masti je vrlo težak, daleko teži nego opskrbe naroda i vojske ostalom hranom. Svinja ima malo, jer je okupator temeljito opljačkao našu zemlju. Zato pitanje masti moramo shvatiti najozbiljnije i učiniti sve da nestašicu masti ublažimo. NOO-i su stoga dužni da ovome odjelu posebnim referatom iznesu stanje svinjogojstva i mogućnosti razvoja i uzgoja na svom području, a zatim dužni su uz ostale izvještaje da redovito izvještavaju što su po gornjem zadatku učinili.

Samo ako ovaj problem shvatimo ozbiljno i poduzmemo potrebne mjere, riješit ćemo ga u korist naše zajednice.

Dostavljaju vam se gornje direktive s time da se sa njima upoznate i prema njima postupite.

Naročita pažnja obraća se svima ustanovama da drže što veći broj svinja za tov u svojim kuhinjama.

Prilikom ulaska naše vojske u gradove i novooslobođene krajeve, stavite se u vezu sa našim vojnim vlastima da bi se svinje čim manje uništavale.

Stavite se u što užu vezu sa seljacima da bi što više svinja toveli, a one bi se zatim preuzimale, ili na dobrovoljnoj bazi, ili otkupom, što bi nam znatno olakšalo ishranu vojske i oskudnog pučanstva.

U svemu postupite po prednjim direktivama ZAVNOH-a.

Najhitnije nas izvjestite o stanju svinjogojstva na području Vaše opštine, kao i o svemu što se naprijed traži.

Izvještaj nam dostavite što prije!

Smrt fašizmu — sloboda narodu!

Predsjednik

Načelnik
J. Đurđević

*Oblasni NOO za Slavoniju
Odjel narodnog gospodarstva
Broj: 187/45.
Dne 21. I 1945. god.*

Okružnom NOO-u 1—5
Odjelu narodnog gospodarstva

Da bi se moglo organizirati proljetnu sjetvu prema zaključcima donesenim na konferenciji JNOF-a za Slavoniju dana 31. XII 1944. g. treba sačiniti detaljan plan.

Upute za sastav plana dostaviti će se na vrijeme, a ujedno će na teren biti upućeni drugovi iz Oblasnog NOO-a koji će na licu mjesta sa Okružnim NOO-ima, razraditi plan za obradu zemlje s našim NOO-ima i antifašističkim organizacijama, te sastaviti norme za natjecanje.

Za sastav ovog plana i određivanje normi treba svaki NOO za svoje područje imati slijedeće podatke:

- 1) Broj nenapuštenih domaćinstava
- 2) Broj napuštenih domaćinstava
- 3) Ukupnu površinu obradive zemlje (oranice, livade itd.)
- 4) Ukupnu površinu oranica
- 5) Površinu zasijanu ozimim usjevima na napuštenim gospodarstvima

- 6) Površinu zasijanu ozimim usjevima na napuštenim seljačkim gospodarstvima
- 7) Površinu nap. oranica na seljačkim gospodarstvima
- 8) Površinu napuštenih livada na seljačkim gospodarstvima
- 9) Površinu napuštenih pašnjaka
- 10) Površinu nap. vinograda
- 11) Površinu nap. voćnjaka
- 12) Površinu nap. vrtova
- 13) Broj pari konjskih sprega
- 14) Koliko je pari konjskih sprega bez muškaraca sposobno za oranje
- 15) Broj pari volovskih sprega
- 16) Koliko je pari volovskih sprega bez muškaraca sposobno za oranje
- 18) Broj žitelja
- 19) Zalihe raspoloživog sjemena jarih.

Ove podatke treba svaki NOO prikupiti u najkraćem vremenu, jer se za koji dan upućuju drugovi na teren radi izrade plana.

Površine napuštenog zemljišta uzimaju se samo od napuštenih seljačkih gospodarstava, dok površine napuštenih veleposjeda valja posebno iskazati.

Seoski NOO treba imati ove podatke pojedinačno za svako gospodarstvo i ukupno za cijelo selo. Općinski NOO treba imati za svako selo i cijelu općinu podatke o napuštenom zemljištu. Ove podatke treba imati svaki Kotarski NOO i Okružni NOO za svoje područje, a u prepisu ih dostaviti ovom odjelu najkasnije do 5. II 1945. godine.

Drugovi iz pojedinih NOO-a, koji budu pozivani na sastanke u vezi obrade zemlje trebaju sa sobom imati ove podatke.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

M. P.

Predsjednik: Tadijanović

Pročelnik: (nečitljiv potpis)

B I L J E Š K E

- ¹ Prilog raspravlja o 1945. godini samo do sredine četvrtog mjeseca, tj. do oslobođenja Slavonije.
- ² Predrag Vranicki: »Historija marksizma«. Zagreb, 1961. str. 113—115, 299—315.
- ³ Pregled historije Saveza komunista Jugoslavije, Izdanje Instituta za izučavanje radničkog pokreta, Beograd, 1963. str. 314—336.
- ⁴ Ibidem, str. 336—340.
- ⁵ Ibidem, str. 342—345.
- ⁶ Vidi prvi broj »Borbe« od 19. oktobra 1941. godine pohranjen u Muzeju Slavonije Osijek, inv. br. 5053.
- ⁷ Pregled historije Saveza komunista Jugoslavije, op. cit., str. 364—367.
- ⁸ Ibidem, str. 390—399.
- ⁹ Marijan Rastić: »Pregled sistema narodne vlasti u Hrvatskoj 1941.—1943. godine« u časopisu »Putovi revolucije«, 1—2, Izdanje Instituta za historiju radničkog pokreta, Zagreb, 1963., str. 105—173.
- ¹⁰ Milenko Patković: »Kulturno-prosvjetna djelatnost u Slavoniji za vrijeme NOB-e« u Osječkom zborniku VIII/1962., str. 189—191.

Povjereništvo CK KPH za Slavoniju i Srem na svom savjetovanju održanom dne 25., 26. i 27. decembra 1942. godine postavilo je jedan od najglavnijih zadataka: učvrstiti jedinstvo poznadine. Ovo je upućeno kotarskim i okružnim komitetima s napomenom da za ovo učvršćenje imaju ogroman značaj izbori za NOO-e koji će biti najmasovnija, veličanstvena manifestacija narodnih masa za NOB i NOV-u. Organizacione pripreme za izbore izgledale su ovako:

1. Sve partijske organizacije i ostali forumi na oslobođenom terenu morali su prikupiti podatke o postojećim NOO-i sa spiskovima odbornika; ispitati koga od dotadašnjih odbornika nije trebalo kandidovati i zašto i pronaći odgovarajuće kandidate. Osim toga, trebalo je prikupiti podatke o dotadašnjim propustima i radu NOO-a.

2. Osim toga, Povjereništvo je trebalo poslati spiskove ljudi koje je trebalo uzeti u općinske i kotarske izborne komisije i one koji su bili predviđeni za izborne povjerenike po selima. U izborima treba da uzmu učešće svi građani, bez obzira na vjeru, narodnost, rasnu i raniju političku pripadnost ukoliko se nisu ogriješili o interese naroda.

3. Veće općine bile su reorganizirane u manje.

4. U zaseocima i selima svih općina trebalo je održati što više večernjih izbornih sastanaka, konferencija, a po mogućnosti i većih zborova uz učešće cijelog naroda. Na njima se vršila kritika dotadašnjeg rada NOO-a i izjašnjavanje o kandidatima za nove NOO-e koji su se na zborovima trebali predlagati. U izbornoj agitaciji naglašavala se stalna potreba sve većeg produbljivanja bratstva i jedinstva Srba i Hrvata. To je posebno naglašavano zbog pokušaja okupatora da bratoubilačkim ratom oslabi snagu naroda Jugoslavije. Bile su određene izborne parole karakteristične za postojeću političku situaciju. Partija, kao rukovodeći faktor ustanka u Slavoniji, imala je rukovodeću i najodgovorniju ulogu u ovim izborima. (O ovome vidi u Okružnici Povjereništva CK KPH za Slavoniju i Srem u Muzeju Slavonije Osijek, inv. br. 281).

- ¹¹ F. Čulinović: »Stvaranje nove Jugoslavije«, Zagreb, 1959. str. 204—206
- ¹² Ibidem, str. 206
- ¹³ Kotarski NOO Našice, Upravno-sudski odjel od 14. IV 1944. — Općinskom NOO-u Feričanci. Dokumentat pohranjen u Muzeju Slavonije Osijek, inv. br. 2059.
- ¹⁴ Okružni NOO Našice, Upravno-sudski odjel od 13. VI 1944. — Kotarskom NOO-u Našice. Dokumentat pohranjen u Muzeju Slavonije Osijek, inv. br. 1.259.
- ¹⁵ Kotarski NOO Našice, Upravno-sudski odjel od 14. IV 1944. — Općinskom NOO-u Feričanci. Dokumentat se čuva u Muzeju Slavonije Osijek, inv. br. 1243. Rijedak dokumentat koji govori o neprijateljskim diverzantskim grupama - »trupovima« koji su djelovali u Slavoniji u vrijeme NOR-a.
- ¹⁶ Kotarski NOO Našice, Upravno-sudski odjel od 17. VI 1944. — Općinskom NOO-u Orahovica. Dokumentat se čuva u Muzeju Slavonije Osijek, inv. br. 1260.
- ¹⁷ Kotarski NOO Našice, Gospodarska komisija od 5. IX 1944. — Općinskom NOO-u Feričanci. Dokumentat je pohranjen u Muzeju Slavonije Osijek, inv. br. 1094.
- ¹⁸ Ibidem, inv. br. 1094.
- ¹⁹ Kotarski NOO Našice, Upravno-sudski odjel od 27. V 1944. — Općinskom NOO-u Orahovica. Dokumentat je pohranjen u Muzeju Slavonije Osijek, inv. br. 1256.
- ²⁰ Kotarski NOO Našice, Gospodarska komisija od 29. VIII 1944. — Općinskom NOO-u Feričanci. Dokumentat je pohranjen u Muzeju Slavonije, inv. br. 1093.
- ²¹ Kotarski NOO Našice, Upravno-sudski odjel od 23. VI 1944. — Općinskom NOO-u Orahovica. Dokumentat je pohranjen u Muzeju Slavonije Osijek, inv. br. 1271.
- ²² Vidi dokumente pohranjene u Muzeju Slavonije Osijek pod inv. brojevima 1278 i 1933. To su zapisnici Općinskog suda Orahovica. Prvi govori o sporu oko posjeda između Šimatović Nikole i Šimatović Milana, a drugi oko utvrđivanja napolice između Živanović Lucije i Jurković Mande iz Bukvika.
- ²³ Kotarski NOO Našice, Upravno-sudski odjel od 6. IV 1944. — Općinskom NOO-u Orahovica. Dokumentat je pohranjen u Muzeju Slavonije Osijek, inv. br. 1240.
- ²⁴ Kotarski NOO Našice, Propagandni odjel od 1. IX 1944. godine — Okružnom NOO-u Našice. Izvještaj o rasturanju propagandnog materijala. Dokumentat se čuva u Institutu za historiju radničkog pokreta Zagreb, fond Kotarskog NOO-a Našice, br. 964 (kutija, fascikl)?
- ²⁵ Ibidem, fond Kotarskog NOO-a Našice, fascikl 964.
- ²⁶ Letak »Hrvatima, Srbima i ostalima narodima Okruža Našice« izrađen je u tehničari KK KPH Našice. Bio je upućen seljacima kotara Našice i rasturan putem partijskih i drugih organizacija na neoslobođenom teritoriju. Pohranjen je u Institutu za historiju radničkog pokreta Zagreb, Fond Okružnog komiteta Našice, kutija 77.
- ²⁷ Oblasni NOO za Slavoniju, Socijalni odjel od 1. XI 1944. godine — Okružnom NOO-u Našice. Dokumentat je pohranjen u Institutu za historiju radničkog pokreta Zagreb, Fond Okružnog NOO-a Našice, kutija 77.
- ²⁸ Dokumentat pohranjen u Institutu za historiju radničkog pokreta Zagreb, Fond Okružnog NOO-a Našice, kutija 77.
- ²⁹ Kotarski NOO Našice, Upravno-sudski odjel od 31. I 1945. — Okružnom NOO-u Našice. Dokumentat je pohranjen u Institutu za historiju radničkog pokreta Zagreb, Fond Kotarskog NOO-a Našice, kutija 78, 500—I.
- ³⁰ Ibidem, Fond kotarskog NOO-a Našice, kutija 78, 500—I,

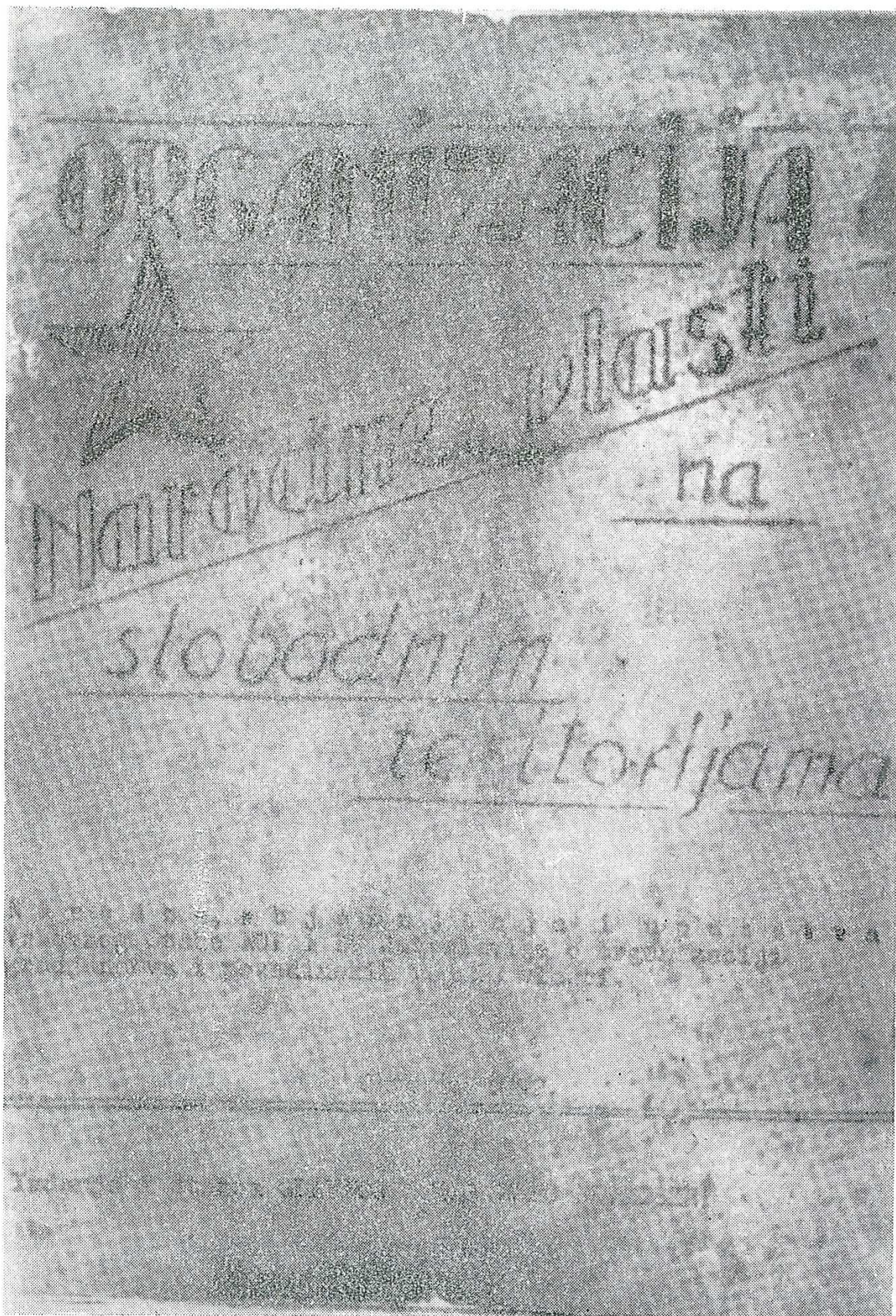
- 31 Kotarski NOO Našice od 29. XI 1944. — Okružnom NOO-u Našice, Dokumentat se čuva u Institutu za historiju radničkog pokreta Zagreb, Fond Okružnog NOO-a Našice, kutija 77.
- 32 Oblasni NOO za Slavoniju od 21. X 1944. — Okružnom NOO-u Našice, dokumentat je pohranjen u Institutu za historiju radničkog pokreta Zagreb, Fond Okružnog NOO-a Našice, kutija 77.
- 33 Oblasni NOO za Slavoniju od 9. IX 1944. — Svim Okružnim NOO-ima, dokumentat pohranjen u Institutu za historiju radničkog pokreta Zagreb, fond Okružnog NOO-a Našice, kutija 77.
- 34 Dokumentat o personalnoj strukturi Kotarskog NOO-a Našice u drugoj polovici 1944. godine, pohranjen je u Institutu za historiju radničkog pokreta Zagreb, Fond Okružnog NOO-a Našice. Ovaj dokumentat nema datuma, a također ni naziva, ali se po sadržaju mogu odrediti potrebni elementi, kao i to da je to izvještaj koji je kotarski NOO Našice uputio Okružnom NOO-u.
- 35 Vidi članak u Glasu Slavonije, br. 28 od 8 IV 1944., str. 2 pod nazivom »Prva plenarna sjednica Oblasnog NOO-a«. Ovaj broj je pohranjen u Muzeju Slavonije, inv. br. 1008 h.
- 36 Kotarski NOO Našice, Gospodarska komisija — Općinskom NOO-u Feričanci Uputstva za obrađivanje napuštenih i nenapuštenih zemljišta. Dokumentat se čuva u Muzeju Slavonije Osijek, inv. br. 1040.
- 37 Dokumenti pohranjeni u Muzeju Slavonije Osijek, pod inventarnim brojevima 1064, 106 i 1033 potvrđuju izrazitu aktivnost narodnooslobodilačkih odbora oko obrade zemljišta, proljetne sjetve i popravka poljoprivrednih oruđa za obradu zemlje.
- 38 Kotarski NOO Našice od 26. IV 1944. — Općinskom NOO-u Feričanci. Dokumentat je pohranjen u Muzeju Slavonije, inv. br. 1067.
- 39 Kotarski NOO Našice, Gospodarska komisija od marta 1944. — Općinskom NOO-u Orahovica. Dokumentat je pohranjen u Muzeju Slavonije inv. br. 1128. Uputstvo o popravku vršalica.
- 40 Kotarski NOO Našice od 28. VI 1944. — Općinskom NOO-u Feričanci. Upute o organizaciji žetve. Dokumentat je pohranjen u Muzeju Slavonije Osijek, inv. broj 1135.
- 41 Ove akcije narodnooslobodilačkih odbora su bile posebno značajne i bez njih se nije moglo zamisliti obnova i izgradnja zemlje nakon oslobođenja.
- 42 Oblasni NOO za Slavoniju, Odjel narodnog gospodarstva od 15. XI 1944. — Svim NOO-ima. Natječaj o poljoprivrednim kursevima. Dokumentat je pohranjen u Muzeju Slavonije Osijek, inv. br. 1145.
- 43 Kotarski NOO Našice od marta 1944. godine — Općinskom NOO-u Orahovica. Dokumentat je pohranjen u Muzeju Slavonije Osijek, inv. br. 1179.
- 44 Kotarski NOO Našice, Gospodarska komisija od 21. VIII 1944. — Općinskom NOO-u Feričanci. Dokumentat je pohranjen u Muzeju Slavonije, inv. br. 1088.
- 45 Oblasni NOO za Slavoniju, Odjel narodnog gospodarstva iz 1944. — Okružnom NOO-u Našice. Dokumentat je pohranjen u Muzeju Slavonije Osijek, inv. br. 42.
- 46 Kotarski NOO Našice, Gospodarska komisija od 5. IX 1944. — Općinskom NOO-u Feričanci, Zadaci obrta i industrije. . .
- 47 Okružni NOO Našice, Odjel narodnog gospodarstva od 5. XI 1944. — Oblasnom NOO-u za Slavoniju, izvještaj, dokumentat je pohranjen u Institutu za historiju radničkog pokreta Zagreb, Fond Okružnog NOO-a Našice, kutija 77.
- 48 Kotarski NOO Našice, Odjel narodnog gospodarstva od 17. IX 1944. Općinskim NOO-ima, Upute za podizanje i obnovu obrta i sitne industrije. Dokumentat je pohranjen u Institutu za historiju radničkog pokreta Zagreb, Fond Okružnog NOO-a Našice, kutija 78.
- 49 Oblasni NOO za Slavoniju, Gospodarska komisija od 15. IV 1944. — Pravilnik odborima za žetvu, dokument je pohranjen u Institutu za historiju radničkog pokreta, Zagreb, Fond okružnog NOO-a Našice, kutija 77.
- 50 Oblasni NOO za Slavoniju, Tajništvo od 7. XI 1944. — Okružnom NOO-u Našice. Dokumentat se nalazi u Institutu za historiju radničkog pokreta Zagreb, Fond Okružnog NOO-a Našice, kutija 77.
- 51 Oblasni NOO za Slavoniju, Tajništvo od 4. XII 1944. — Okružnom NOO-u Našice. Dokumentat je pohranjen u Institutu za historiju radničkog pokreta Zagreb, Fond Okružnog NOO-a Našice, kutija 77.

- ⁵² Kotarski NOO Našice, Gospodarska komisija, od 31. X 1944. — Općinskom NOO-u Orahovica, Okružnica o sakupljanju tuča. Dokumentat je pohranjen u Muzeju Slavonije, inv. br. 1126.
- ⁵³ Oblasni NOO za Slavoniju od 19. I 1945. — Okružnim NOO-ima svima. Upute o podjeli obuće i pomoći postradalim krajevima. Dokumentat je pohranjen u Muzeju Slavonije, inv. br. 570.
- ⁵⁴ Oblasni NOO za Slavoniju, Odjel narodnog gospodarstva od 28. IX 1944. — Svim Okružnim NOO-ima. Upute za oživljavanje trgovine i razmjene. Dokumentat je pohranjen u Muzeju Slavonije Osijek, br. 607.
- ⁵⁵ Ibidem,
- ⁵⁶ ZAVNOH, Odjel narodnog gospodarstva od 27. X 1944. — Svim Oblasnim, Okružnim i Kotarskim NOO-ima. Dokumentat je pohranjen u Muzeju Slavonije Osijek, br. 1.118.
- ⁵⁷ ZAVNOH, Odjel narodnog gospodarstva od 27. X 1944. — Svim Oblasnim, Okružnim i kotarskim NOO-ima. Dokumentat je pohranjen u Muzeju Slavonije, inv. br. 1119a.
- ⁵⁸ Okružni NOO Našice od 24. III 1945. — Oblasnom NOO-u za Slavoniju, izvještaj od 5. II — 24. III 1945. godine. Dokumentat je pohranjen u Muzeju Slavonije Osijek, inv. br. 184.
- ⁵⁹ Ibidem,
- ⁶⁰ Svi odjeli i komisije narodnooslobodilačkih odbora nastojali su djelovati na svom terenu u pravcu političke i ekonomske stabilnosti. Međutim ovim zadacima bavili su se specijalni odjeli, a provodili su svoj program, između ostalog, i uz pomoći ostalih odjela. Kakova je bila administrativna struktura kotarskih NOO-a u 1944. i 1945. godini neka nam posluži jedan izvještaj Kotarskog NOO-a Našice iz 1945. godine, pohranjen u Muzeju Slavonije Osijek pod inv. brojem 556. Prema ovom izvještaju upućenom Okružnom NOO-u Našice od 30. IV 1945. godine vidljivo je da je Kotarski NOO Našice imao slijedeće odjele: tajništvo, upravni odjel, gospodarski, prehrambeni, socijalni, prosvjetni, zdravstveni, financijski, odjel za obnovu i tehničke radove, šumarski odjel, odjel za trgovinu i industriju i narodni sud. Osim toga na terenu Slavonije NOO-i djelovali su kao mjesni, općinski, gradski, kotarski, okružni, a najviši forum predstavljao je Oblasni NOO za Slavoniju.
- ⁶¹ Vidi zapisnik Okružnog NOO-a Našice sa savjetovanja referenata i šumarskog stručnog osoblja. Dokumentat se čuva u Muzeju Slavonije, inv. br. 1199.
- ⁶² Oblasni NOO za Slavoniju, Odjel narodnog gospodarstva od 21. I 1944. — Okružnom NOO-u Našice. Dokumentat je pohranjen u Muzeju Slavonije Osijek, inv. br. 580.
- ⁶³ Oblasni NOO za Slavoniju, Odjel narodnog gospodarstva od 22. I 1945. — Okružnim NOO-ima. Dokumentat je pohranjen u Muzeju Slavonije Osijek, inv. br. 558.
- ⁶⁴ Vidi dokumentat u Muzeju Slavonije Osijek, inv. br. 244.
- ⁶⁵ Vidi dokumentat u Muzeju Slavonije Osijek, inv. br. 245.
- ⁶⁶ Predsjedništvo ZAVNOH-a, Povjereništvu trgovine i opskrbe Oblasnom NOO-u za Slavoniju, Uputstvo o izdavanju osobnih potrošačkih knjižica i iskaznica od 14. III 1945. godine. Dokumentat je pohranjen u Muzeju Slavonije Osijek, inv. br. 1212.
- ⁶⁷ Referat o ekonomskom i prehrambenom stanju na okrugu Našice upućen Oblasnom NOO-u Osijek. Dokumentat je pohranjen u Muzeju Slavonije, inv. br. 1213. Iz sadržaja ovog referata vidljivo je da kotar Našice nakon oslobođenja 1945. godine imao 77 sela sa 8000 seoskih domaćinstava i 13.478 stanovnika. Uzeta su u obzir samo ona seoska domaćinstva sa preko 2 jutra zemlje. Od 64.000 jutara obradivih površina vjerovatno je oko 45.000 bilo obrađeno nakon oslobođenja. točni fond kao i zalihe hrane bile su minimalne, a od toga je trebalo dati kao pomoć postradalim pasivnim krajevima. Prikladnih trgovina za distribuciju nije bilo dovoljno, a također ni magazina za smještaj robe. Jedino je prikladan centar za distribuciju postojao u Našicama, dok bi se distribucija mogla obavljati još i u općinama Klokočevci, Bare, Koška, Budimci, Podgorač i Feričanci, ali djelomična. Bila je velika potreba za potrošnom robom. Tako je bilo 3000 stanovnika bez jednog cijelog dobrog odijela, 3000 bez dva para cijelog rublja, 2500 bez jednog para kožnatih cipela itd. Ovo je uvjetovalo racioniranje potrošačkih roba,
- ⁶⁸ Vidi objašnjenje pod brojem 60 »Bilješke«

THE POLITICAL AND ECONOMIC ACTIVITY OF THE PEOPLE'S LIBERATION COMMITTEE OF THE DISTRICT OF NAŠICE IN 1944 AND 1945

The documents of the political and economic activity of the People's Liberation Committee of the District of Našice are not completely preserved. Still with the help of the existing documents it is possible to carry out a fragmentary analysis of the last two years of the war. It is evident that this activity was intensive and manifold. The contents of the documents reflect also the revolutionary character of the authority as well as the activity of the various committees. In most of the sources the revolutionary enthusiasm was always present and the great confidence in the final victory manifested itself in the preparations to establish the new authority in the occupied regions.

The District Committee Našice had to carry out important political and economic functions in the year 1944 and in the first months of 1945, whereas its departments had their own special tasks. One can notice by the documents that there existed a communication between the District Committee of Našice and the party and fascist organisations which on the district territory represented the political unity of the people during the National Liberation Struggle. This mutual collaboration was permeating all their actions.

Sl. 1 — Naslovna strana priručnika »Organizacija narodne vlasti na slobodnim teritorijama«

Odluka

II. Zasedanja AVNOJ-a

O IZGRADNJI JUGOSLAVIJE NA FEDERATIVNOM PRINCIPU

Na osnovu prava svakog naroda na samoodredjenje uključujući pravo na otežepjenje ili na ujedinjenje s drugim narodima, a u skladu s latinskom voljom svih naroda Jugoslavije, osvjedočenom u toku trogodišnje zajedničke narodno-oslobodilačke borbe, koja je skovala nerazdruživo bratstvo naroda Jugoslavije, Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Jugoslavije donosi slijedeću

O D L U K U :

1. Narodi Jugoslavije nikada nisu priznali i ne priznaju rasizam i komadanje Jugoslavije sa strane fašističkih imperijalista i dokazali su u zajedničkoj oružanoj borbi svoju čvrstu volju da ostanu i dalje ujedinjeni u Jugoslaviji.
2. Da bi se ostvario princip suverenosti naroda Jugoslavije, da bi Jugoslavija predstavljala istinsku domovinu svih svojih naroda i da nikad više ne bi postala domenom bilo koje hegemonističke klase, Jugoslavija se izgrađuje i izgradit će se na federativnom principu, koji će osigurati punu ravnopravnost Srba, Hrvata, Slovenaca, Makedonaca i Crnogoraca, odnosno naroda Srbije, Hrvatske, Slovenije, Makedonije, Crne Gore i Bosne i Hercegovine.
3. U skladu s takvom federativnom izgradnjom Jugoslavije, koja se temelji na najpunijim demokratskim pravima, jest činjenica da već sada u vrijeme narodno-oslobodilačkog rata, osnovne organe narodne vlasti kod pojedinih naroda Jugoslavije predstavljaju Narodno-oslobodilački Odbori i Zemaljska Antifašistička Vijeća Narodnog Oslobođenja (Glavni Narodno-Oslobodilački Odbor Srbije, Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Hrvatske, Slovenski Narodno-Oslobodilački Odbor, Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Bosne i Hercegovine, Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Crne Gore i Boke, Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Sandžaka, Inicijativni organi za Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Makedonije) i da je Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Jugoslavije vrhovno zakonodavno i izvršno predstavničko tijelo naroda Jugoslavije i vrhovni predstavnik suvereniteta naroda i države Jugoslavije kao cjeline.
4. Nacionalnim manjinama u Jugoslaviji osigurati će se sva nacionalna prava.
5. Ova odluka stupa odmah na snagu.

Dne 29 novembra 1943.-
u Jajcu

ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBODIENJA
JUGOSLAVIJE

Sekretar:
Rodoljub Čolaković, s.r.

Predsjednik:
Dr. Ivo Ribar, s.r.

Vijesti

BROJ 49 — GODINA II.

15. SIJECNJA 1944

Nas narod pozdravlja odluke AVNOJ-a

Prošlo je već mjesec i pol dana otkako su donijete historijske odluke na II. skupštini AVNOJ-a i nikako je obrazovan Nacionalni Komitet Oslobođenja Jugoslavije. Ali i taj kratki period vremena bio je dovoljan da pokaže na kakve su velike simpatije i odobravanje među svim slojevima stanovništva naše ove odluke. Po čitavoj našoj zemlji, gdje god je narod mogao doći, bilo je izraženo odobravanje sa zaključci II. skupštine AVNOJ-a i narod je očekivao, da će se još prije pojavit i još energičniji politički i organizacioni rad, stvarajući politički i organizacioni rad. U ovom pogledu lijep primjer daju nam srpski narodni radnici, koji su se odmah 4. januara na oslobođenoj teritoriji na svome I. Kongresu, Profesor Epštajnoveg univerziteta iz Francije. Vjeruje se da će biti i još drugih, koji će se u svome domovini podići na veliki politički rad. I. skupština AVNOJ-a i pozitivne odluke skupštine Vijeća.

Sve je to u takvi teškoj borbi protiv njemačke vojske omogućilo naše ljude, koji su svojim odlukama i svojim borbom stekli politički pravu da govore u ime naroda Srbije. To su svećenik Vlada Zečević, političar, član političkog odbora u Nacionalnom komitetu Oslobođenja Jugoslavije, Vlada Đoković, direktor špijunaže i povjerenik u organizaciji u Nacionalnom Komitetu i Vlada Zečević, direktor političke demokratike Srbije, povjerenik za organizaciju u Nacionalnom Komitetu i Vlada Zečević, direktor političke demokratike Srbije, povjerenik za organizaciju.

Prošlo je već mjesec i pol dana pokazano je narodu, da i srpski narod u svojoj ogromnoj većini pozdravlja odluke II. skupštine AVNOJ-a i odobravanje od svih predstavnikav stanovništva. Prve miliona jugoslavenskih stanovnika u Austriji, Austriji i drugim zemljama razumljivo su odluke Vijeća i bezah politički i organizacioni rad. Vlada Zečević, direktor špijunaže i povjerenik u organizaciji u Nacionalnom Komitetu i Vlada Zečević, direktor političke demokratike Srbije, povjerenik za organizaciju u Nacionalnom Komitetu i Vlada Zečević, direktor političke demokratike Srbije, povjerenik za organizaciju.

ŽESTOKE BORBE U BOSNI

Njemačka ofenziva u centralnoj Bosni i na objeju fronta Banja Luka-Pojedor nastavlja se sa istom jačinom kao i prošle dana. Najteže borbe vode se na objeju fronta Banja Luka-Pojedor, gdje neprijatelj vrši najjači pritisak. Na objeju fronta kod Banja Luke neprijatelj je dobio u ovom trenutku još jednu diviziju. Uprkos surovoj zimi borbe se vode i dalje s velikim gubitcima sa dosta velike, kako s jedne tako s druge strane. Naši borci ubili su 2 njemačke tenkove i nekoliko tenkova.

Prema naknadno sakupljenim podacima, neprijatelj je u ovom trenutku imao jedinica na Banja Luka, neprijatelj je u ovom trenutku imao 1150 vojnika i oružja, a na objeju fronta je zarobljeno 1040 vojnika i oružja. Zarobljeno je 120 neprijateljskih vojnika.

Ruske trupe napreduju na svim frontovima

U najnovijim izvještajima s ruskog fronta piše se, da su žestoke borbe vode na prilazu Moznu. Na ovom frontu neprijatelj raskršćuje Kolnikovići Masovna sovjetsko-germanski front. Otkrivanje kod ovih bedema. Također se piše, da su ruske trupe zauzele vozni i zauzele Prodek 8 km zapadno od grada i oblasti Moznu zauzeto je još preko 40 njemačkih vojnika i preko 1500 Njemaca. Njemački još uvijek čeka ugroženo, da bi zauzeli ruske trupe, ne vodeći računa o ljudskim životima i materijalu. Vozni je najvažnija točka u Bijeloj Rusiji, koja se nalazi u njemačkim rukama.

Trupe generala Vatutina zauzele su Lutovici 16 kilometara zapadno od Sarva južno od Sarva ruske trupe zauzele su Lutovici i napreduju prema Rovnu. Ruske trupe napreduju prema Rovnu također sa istoka. Jeder je na tom sektoru ubijeno preko 1000 Njemaca, među njima 1000 vojnika specijalnih alpskih trupa i uništeno je 20 tenkova i motornih topova.

1000 aviona bombardovalo je Njemačku

Izvršeni su dnevi napadi sa 3 najvažnije baze aviona. U napadima je sudjelovalo 120 letelica tvrdava, a s pratnjom lovaca preko 100 aviona. Napadani su Osterleben, Halberstadt i Brunavik. Plankom tih napada saveznički lovci napadali su područja Njemačke. U Njemačkoj se misli da se napad im izvršio na Berlin i s parom aviona bili su poslani da odbiju napade letelica tvrdava. Borba je vođena 2 dana. Od velikih napada letelica tvrdava ugušena su svega 50 bombardera i 5 lovaca, dok se prema neprijateljskim podacima o nama sakupljaju da je ubijeno preko 100 neprijateljskih lovaca.

— Zbir Sloboda 14. 1. 1944

Zivio AVNOJ prvi pravi narodni parlament!

Sl. 3 — Naslovna stranica »Vijesti« u kojima se pozdravljaju odluke II zasjedanja AVNOJ-a

Zemaljsko Antifascističko Vijeće Narodnog
Oslobodjenja Hrvatske

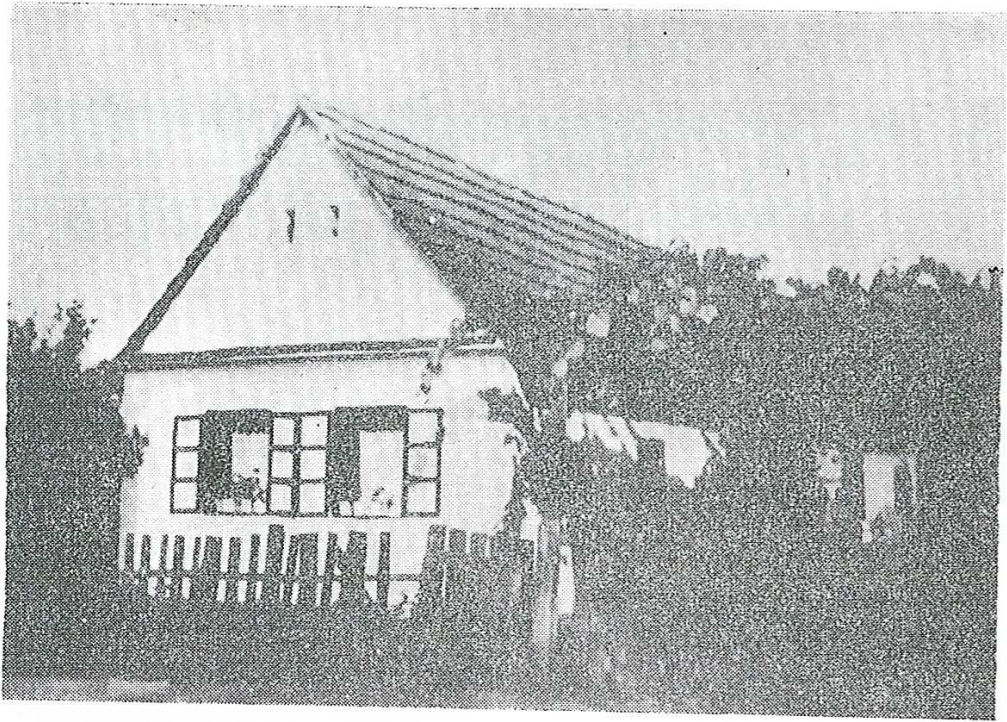
str. 23 507

U P U T S T V A

O

Postupku sudova N.O.O-a

Sl. 4 — Naslovna stranica priručnika »Uputstva o postupku sudova NOO-a«

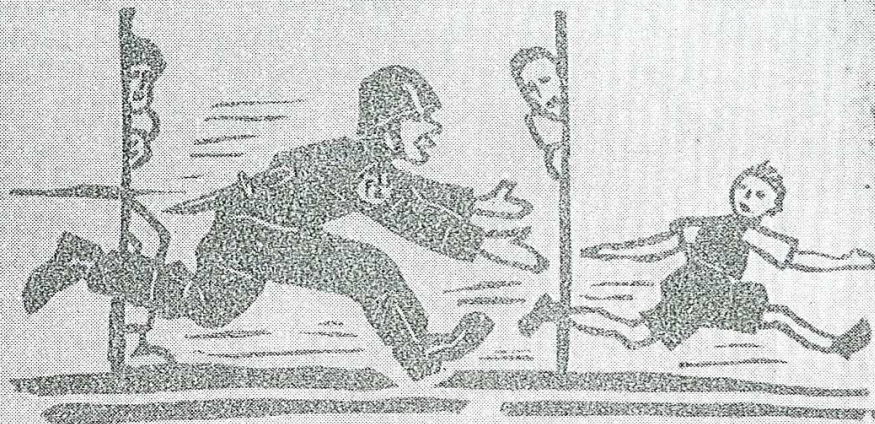
Sl. 5 — Kuća u Orahovici u kojoj je osnovan prvi narodnooslobodilački odbor općine Orahovica 1943. godine

Sl. 6 — Kuća u Orahovici u kojoj je bio osnovan prvi okružni NOO

ŠESTA HITLEROVA TOTALNA MOBILIZACIJA

U prethodnih pet totalnih mobilizacija Hitler je mobilizirao sve muškarce i žene od 16 do 65 godina. Sada on provodi svoju šestu mobilizaciju.

Isao Švabo jadi tvoji
Ragru ti se fronte boli,

Samo trči, hvataj, rovi
i djecu za vojsku lovi!

U istočnu kreću Prusku
Jurišat na vojsku rusku

Pobjedit će — nije šala
Starci, bake, djeca mala.

Sl. 7 i 8 — Karikature iz ratne štampe Slavonije

Naša Armija oslobodila je **OSIJEK,** **Vinkovce, Vukovar,** **Valpovo i Županju** Vanredan izvještaj Generalštaba **JUGOSLAVENSKE ARMije:**

Poslije trodnevnih ogorčenih borbi naše trupe probile su jako utvrđene neprijateljske položaje na srijemskoj fronti, forsirale rijeke Dravu i Dunav, na sektoru od Borova do Podgajaca zapadno od Valpova i rijeku Savu na sektoru od Brčkog do Orašja, slomile otpor neprijatelja i napredujući na zapad više od 50 km na-juriš zauzele i oslobodile gradove:

Vinkovce, Osijek, Vukovar, Valpovo i Županju
Osim toga oslobodjeno je više naseljenih mjesta medju kojima:

Tovarnik, Dali, Otok, Borovo, Černa,
Stari i Novi Mikanovci, Čepin i Koške

Gonjenje razbijenog neprijatelja nastavlja se na širokoj fronti dolinom Save i Drave prema zapadu. U ovim borbama potučene su 41. i 11. njemačka divizija, 3. i 12. Paveličeva divizija i veći broj samostanih njemačko-ustaskih formacija. U ruke naših jedinica pao je velik broj zarobljenika i ogromne količine oružja i ratnog materijala. Za izvježavanje pobjede istakle su se pješadijske, artiljerijske, tenkovske, inženjerske i koničke jedinice, pod komandom generalštabnoga Peke Dapčevića, generalštabnoga Koste Nadja i generalmajora Miroslava Moraca. Izvanrednu pomoć trupama na zemlji pružila je naša avijacija svojim odlučnim sudjelovanjem u toku cijelog trajanja operacija. Izražavamo svoju zahvalnost svim borcima i rukovoditeljima jedinica koje su izvojevale ovu slavu pobjedu. Neka je slava polim junacima za oslobodjenje naše domovine!

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Vrhovni komandant naroda Jugoslavije
Josip Broz-Tito